

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра «Економіка підприємства»

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри ЕПР

_____ д.е.н., проф. В.М. Хобта
(підпис)

«__» _____ 20__ р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавра

на тему: «АКТИВІЗАЦІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В
ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ»

Виконала: студентка 4-го курсу, групи АПУз-17

спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Пащенко В.В.

(підпис)

Керівник: завідувач кафедри ЕПР, д.е.н., проф. Хобта В.М.

(підпис)

Рецензент: доцент кафедри УФЕБ, к.е.н. Придятько Е.М.

(підпис)

*Засвідчую, що у цій випускній кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань*

Студент _____
(підпис)

Покровськ – 2021 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра «Економіка підприємства»
Освітній ступінь «бакалавр»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри ЕПР
_____ /В.М. Хобта/
«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТКИ

Пащенко Валерії Володимирівни

1. Тема роботи: «Активізація залучення іноземних інвестицій в економіку регіону», керівник роботи д.е.н., проф., завідувач каф. ЕПР Хобта В.М. затверджені наказом по університету від «19» квітня 2021 р. № 175.
2. Строк подання студентом роботи – «01» червня 2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: нормативні та законодавчі акти, матеріали Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних та закордонних вчених-економістів, які розкривають основні положення щодо управління інвестиціями.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:
 - загальнотеоретичні основи інвестиційної діяльності в аспекті іноземного інвестування;
 - інформаційно-аналітичне забезпечення залучення іноземних інвестицій в економіку регіону;
 - рекомендації щодо активізації іноземного інвестування в економіку регіону.

5. Перелік графічного матеріалу: демонстраційний матеріал на 12 листах формату А4.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I - III	Хобта В.М., зав. кафедри ЕПР		
Нормо-контроль	Хобта В.М., зав. кафедри ЕПР		

7. Дата видачі завдання – «19» квітня 2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Дослідження загальнотеоретичних основ інвестиційної діяльності в аспекті іноземного інвестування	до 30.04.21 р.	
2	Характеристика інформаційно-аналітичного забезпечення залучення іноземних інвестицій в економіку регіону	до 15.05.21 р.	
3	Розробка рекомендацій щодо активізації іноземного інвестування в економіку регіону	до 24.05.21 р.	
4	Оформлення випускної кваліфікаційної роботи	до 28.06.21 р.	
5	Рецензування та представлення роботи до захисту	до 01.06.21 р.	

Студент _____ В.В. Пащенко
(підпис)

Керівник роботи _____ д.е.н., проф., зав. каф. ЕПР В.М. Хобта
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Пащенко В.В. Активізація залучення іноземних інвестицій в економіку регіону/ Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» (спеціалізація «Адміністративний менеджмент»). – ДВНЗ ДонНТУ, Покровськ, 2021.

У роботі досліджено загальнотеоретичні основи інвестиційної діяльності в аспекті іноземного інвестування: визначено місце іноземних інвестицій у процесі інвестиційної діяльності; охарактеризовано фактори формування рівня інвестиційної привабливості регіону.

Досліджено інформаційно-аналітичне забезпечення залучення іноземних інвестицій в економіку регіону: проаналізовано обсяги іноземних капіталовкладень в економіку України; охарактеризовано Донецький регіон в аспекті іноземного інвестування.

Запропоновано рекомендації щодо активізації іноземного інвестування в економіку регіону: визначено державні заходи щодо активізації іноземного інвестування; охарактеризовано стратегічні напрямки залучення іноземних інвестицій в розвиток економіки регіону.

Ключові слова: іноземна інвестиція, активізація, економіка, регіон, механізм, державні заходи.

Список публікацій здобувача:

1. Пащенко В.В. Основні переваги та недоліки іноземного інвестування. *Актуальні проблеми сучасної економіки та підприємництва*: матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Покровськ, 24 березня 2021 р.). Покровськ: ДонНТУ, 2021. С. 80-82.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ	7
1.1 Місце іноземних інвестицій у процесі інвестиційної діяльності	7
1.2 Фактори формування рівня інвестиційної привабливості регіону	18
РОЗДІЛ 2 ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ	26
2.1 Аналіз обсягів іноземних капіталовкладень в економіку України	26
2.2 Характеристика Донецького регіону в аспекті іноземного інвестування	34
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ	40
3.1 Державні заходи щодо активізації іноземного інвестування	40
3.2 Стратегічні напрямки залучення іноземних інвестицій в розвиток економіки регіону	49
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТОК А. Перелік зауважень щодо оформлення кваліфікаційної роботи	63

ВСТУП

З кінця минулого століття прямі іноземні інвестиції почали своє бурхливе зростання і, незважаючи, на те, що на початку поточного століття швидке збільшення змінилося помірним, даний вид інвестицій, як і раніше грає найважливішу роль в економічному розвитку країн. Глобалізація сприяла збільшенню переміщення не тільки послуг або товарів, а й, наприклад, капіталу. Вважається, що саме цей фактор виробництва є важливою ланкою в розвитку, як міжнародного бізнесу, так і всієї світової економіки в цілому.

Практично кожна держава прагне підвищити рівень інвестиційної привабливості, оскільки вигоди та ефекти від залучених в країну інвестицій йдуть економіці на користь, розвиваючи її та покращуючи її стан в міжнародному середовищі. Для залучення іноземних інвесторів здійснюються різні політики, що сприяють поліпшенню інвестиційного клімату. Необхідно забезпечити інвесторам таке середовище, в якому вони зможуть діяти ефективно і будуть переконані в безпеці своєї власності.

Прямі іноземні інвестиції важливі як для приймаючої сторони, так і для самих інвесторів. Приймаюча країна отримує різні вигоди: збільшення виробництва, використання нових технологій, поліпшення якості людського капіталу шляхом перейняття досвіду іноземних компаній та створення нових робочих місць. Іноземні інвестори, звичайно ж, також отримують додаткові економічні вигоди від здійснення інвестування. Один з найбільших плюсів: проникнення на закордонний ринок і доступ, наприклад, до ресурсів, які в інших ситуаціях могли бути недоступні.

Проте наразі в Україні в цілому та її регіонах, зокрема, не сформовано хороший інвестиційний клімат, що може бути обумовлено нестабільною економічною та політичною ситуацією. Важливо розуміти, які заходи, необхідно впровадити та які чинники можуть впливати на пряме іноземне інвестування. Саме тому тема роботи, присвячена питанням активізації іноземних інвестицій в економіку регіону, є актуальною.

Мета роботи полягає у подальшому розвитку теоретичних основ та розробці практичних рекомендацій щодо активізації іноземного інвестування в економіку регіону. Для досягнення мети було поставлено та вирішено наступні завдання:

- уточнено місце іноземних інвестицій у процесі інвестиційної діяльності;
- охарактеризовано фактори формування рівня інвестиційної привабливості регіону;
- проаналізовано динаміку обсягів іноземних інвестицій в економіку України;
- охарактеризовано Донецький регіон в аспекті іноземного інвестування;
- визначено державні заходи щодо активізації іноземного інвестування;
- охарактеризовано стратегічні напрямки залучення іноземних інвестицій в розвиток економіки регіону.

Об'єкт дослідження – процес здійснення іноземного інвестування в економіку регіону.

Предмет дослідження – теоретико-методичні основи та науково-практичні положення, які створюють умови для активізації іноземних інвестицій в регіони.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані методи аналізу й синтезу з метою уточнення визначення місця іноземних інвестицій у процесі інвестиційної діяльності; методи діалектичний метод, системного підходу, методи абстракції та порівнянь, статистичного аналізу при виконанні аналізу обсягу іноземних капіталовкладень в економіку України в цілому та регіонів, зокрема.

Структура та загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів і висновків, загальним обсягом 62 сторінки, містить 13 рисунків, 5 таблиць, 49 джерел, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

1.1 Місце іноземних інвестицій у процесі інвестиційної діяльності

При сучасному рівні інтеграції світової господарської діяльності інвестиційна активність й, відповідно, економічне зростання у багатьох країнах, причому не тільки у тих, що розвиваються, але й розвинених, підтримується й підсилюється участю іноземного капіталу. Якщо раніше окремі країни, як правило, були або експортерами, або імпортерами капіталу, то в цей час більшість із них одночасно ввозить і вивозить капітал. З початку 90-х років залучення іноземних інвесторів стає найважливішою тенденцією міжнародної політики.

Для України, в умовах глобалізації й диверсифікації світового господарства, залучення іноземних інвестицій та співробітництво з іноземними інвесторами також є одним з головних аспектів, які визначають напрямки й пріоритети міжнародної економічної діяльності України, форми її участі в європейських інтеграційних процесах, специфіку економічної політики нашої держави. Потреба України в іноземних інвестиціях обумовлена також дуже низькою активністю вітчизняних інвесторів, гострою необхідністю технічної й технологічної модернізації як самого виробництва, так і всієї ринкової й соціальної інфраструктури за допомогою сучасних машин й устаткування, необхідністю впровадження в усі сфери господарського життя нових методів управління та маркетингу, як атрибутів ринкової системи. Структурна перебудова на шляху до трансформації економіки України може бути прискорена у випадку ефективного залучення іноземних інвестицій.

Теоретичні аспекти залучення іноземних інвестицій слід розглядати з точки зору концепцій міжнародного руху капіталу, а саме трансформації умов здійснення транскордонних інвестицій, впливу на країну-реципієнта та проблем регулювання іноземних інвестицій приймаючою стороною з урахуванням специфіки регіону.

Для дослідження основних концепцій міжнародного руху капіталу важливим є чітке визначення поняття іноземних інвестицій. Так відповідно до методології ЮНКТАД в якості прямих іноземних інвестицій розглядається придбання іноземним інвестором щонайменше 10% активів компанії. В українському законодавстві прямими інвестиціями визнаються інвестиції, що здійснюються юридичними та фізичними особами, які повністю володіють організацією або контролюють не менше 10% акцій або статутного капіталу організації [1; 12].

Існують такі види іноземних інвестицій як: прямі іноземні інвестиції (придбання тривалого інтересу резидентом однієї країни в підприємстві-резиденті іншої країни); портфельні іноземні інвестиції (вкладення капіталу в іноземні цінні папери, що не дають інвесторові права реального контролю над об'єктом інвестування); позичкові капіталовкладення (грошові капіталовкладення, надавані у вигляді позичок на умовах зворотності з виплатою позичкового відсотка), облігаційні позики (здійснювані шляхом випуску позичальником облігацій).

За об'єктом вкладення іноземні інвестиції зазвичай поділяють на інвестиції в існуючий бізнес та нове виробництво. До складу прямих іноземних інвестицій, крім початкових вкладень інвесторів за кордон, також включаються реінвестиції і перекази капіталу між головною компанією і її закордонними підприємствами. Слід зазначити, що основними способами залучення іноземних інвесторів є: продаж великого пакета акцій; випуск додаткової емісії акцій для подальшого продажу стратегічному інвесторові і первинна публічна пропозиція (англ. Initial Public Offering; IPO), через яку іноземний інвестор також може отримати доступ до управління компанією.

Еволюція теорії міжнародного руху капіталу тісно пов'язана зі змінами в світовій економіці та міжнародних економічних відносинах. Удосконалення теоретичних підходів з використанням емпіричних досліджень дало можливість розвивати концепції теорії міжнародного руху капіталу, зберігаючи її актуальність. Істотним критерієм трансформації концепцій міжнародного руху капіталу є рівень інтернаціоналізації економіки. Якщо до

80-х рр. XIX ст. в основі міжнародних економічних відносин лежав обмін товарами, то з кінця XIX в. процеси інтеграції та транснаціоналізації привели до поширення вивозу капіталу.

Протягом поетапної інтернаціоналізації економіки від міжнародної торгівлі до глобалізації, концепції міжнародного руху капіталу трансформувалися відповідно до економічних умов, що змінювалися. Зі зростанням впливу транснаціональних корпорацій (ТНК) на світову економіку, автори концепцій міжнародного руху капіталу стали орієнтуватися не стільки на об'єктивні макроекономічні процеси, скільки на суб'єктивні інтереси великих інвесторів і пошук причин інвестицій ТНК за кордон. У табл. 1.1 представлені основні сучасні концепції міжнародного руху капіталу, які вживаються щодо досліджуваної проблематики залучення іноземних інвестицій в економіку регіону.

Таблиця 1.1 – Класифікація основних сучасних концепцій міжнародного руху капіталу

Основний напрямок дослідження	Застосування в рамках теоретичного підходу до аналізу іноземних інвестицій	Теорії	Автор
Концепції, що пояснюють закономірності іноземних інвестицій	Роль інновацій	Модель технологічного розриву	М. Познер
	Регулювання іноземних інвестицій в країні-реципієнті	Теорія "гуси, що летять"	К. Акамацу
Концепції, що пояснюють мотиви ТНК	Конкурентні переваги ТНК	Теорія захисного інвестування	С. Хаймер
		Еклектична парадигма	Дж. Даннінг
Концепції, що пояснюють ефективність іноземних інвестицій ТНК	Капітал знань	Вертикальні та горизонтальні іноземні інвестиції	Дж. Маркусен
	Роль суміжних галузей / кластери	Конкурентний ромб	М. Портер

Модель технологічного розриву, розроблена М. Познером, пояснює рух прямих іноземних інвестицій різницею в технологічному рівні різних країн. Познер вказував на наявність імітаційного лага, який складається з лага попиту (часу на розвиток попиту на новий товар) і лага реагування (час на реакцію конкурентів в країнах-імпортерах). Щоб подолати технологічний розрив

країни-імпортери починають копіювати продукт, однак паралельно відбувається розробка нових продуктів і технологій, що підтримує технологічний розрив та стимулює інвестиції в перспективні технології та масовий випуск нових технологічних продуктів.

Дана концепція підтверджує високу значущість інновацій для здійснення іноземних інвестицій ТНК, що володіють новими технологіями. Постійна підтримка науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і впровадження нових технологій у виробництво дає ТНК змогу ефективно використовувати часовий лаг впровадження інновацій на території інших країн для створення ще більш досконалих і конкурентоздатних технологій [7, 15, 26].

З точки зору впливу на економіку країни, що приймає, прямі іноземні інвестиції розглядаються в парадигмі «гуси, що летять», яка розроблена японським ученим К. Акамацу. Концепція описує економічний розвиток країни при прагненні знизити залежність від імпортних товарів. Відповідно до цієї концепції виділяються три фази розвитку галузі:

- фаза 1 – висока частка імпортного товару в галузі;
- фаза 2 – завдяки залученню іноземних інвестицій виникають імпортозаміщуючі виробництва, здатні задовольнити зростаючий національний попит, також розвиваються суміжні галузі;
- фаза 3 – розвиток національної економіки і перехід від імпорту до експорту продукції.

Приплив іноземних інвестицій здатний допомогти економіці при переході від імпортозаміщення до стабільного зростання, через розвиток не тільки галузей, що залежать від імпортних поставок обладнання, а й суміжних з ними. У цьому випадку держава повинна дотримуватися збалансованої зовнішньоекономічної політики, коли протекціонізм не заважає розвитку національної економіки.

Наявна модель наукомісткої спеціалізації ґрунтується на тому, що індустріально розвинені країни спеціалізуються на виробництві та експорті наукомістких високотехнологічних товарів, а країни, що розвиваються – переважно на ресурсомістких. При такій спеціалізації здійснюються інвестиції

в суміжні галузі економіки, що в підсумку стимулює приплив іноземних інвестицій у наукомісткі галузі.

У парадигмі К. Акамацу розглядаються можливості розвитку країни з наздоганяючою економікою, що може бути застосовано для України, шляхом правильного регулювання прямих іноземних інвестицій. Основними факторами для поступального розвитку національної економіки через іноземні інвестиції є виважена та послідовна інвестиційна політика, а також певний рівень відкритості для іноземних стратегічних інвесторів [2; 14].

В рамках теорії міжнародного руху прямих іноземних інвестицій С. Хаймером була розроблена модель монополістичних переваг (теорія «захисного інвестування»), яка пізніше була розвинена Ч.П. Кіндлебергером, Р.Е. Кейвзом, Дж.Г. Джонсоном, Р. Лакруа. Теорія «захисного інвестування» С. Хаймера пояснює причини вкладень іноземних компаній у свідомо малоприбуткові виробництва за умов підвищеного ризику. Передбачається, що ризику іноземного інвестора вище, ніж у вітчизняних компаній, оскільки він працює в чужій країні, де не повною мірою знає специфіку ринку, не має великої кількості зв'язків, може нести вищі витрати. Визначаючи конкурентні переваги фірми в інвестиційній сфері як обов'язкові умови для прямих іноземних інвестицій [2; 11; 27], С. Хаймер розглядає іноземного інвестора як монополіста або олігополіста на певному ринку. Таким чином, через прямі іноземні інвестиції стратегічні інвестори прагнуть послабити конкуренцію і отримати контроль на ринках присутності. У даній теорії також наголошено на необхідності контролю з боку держави в разі, якщо дії іноземних компаній через іноземні інвестиції ведуть до монополізації ринку і не відповідають національним економічним інтересам.

Еклектична модель («еклектична парадигма») Дж. Даннінга містить в собі припущення з інших економічних моделей, які отримали підтвердження на практиці. Відповідно до даної моделі, ТНК вигідно здійснювати іноземні інвестиції при наявності трьох основних груп переваг: «О-переваги», пов'язані з внутрішнім потенціалом компанії-інвестора, насамперед це володіння нематеріальними активами, які можуть передаватися всередині ТНК з

мінімальними витратами; «I-переваги», які виникають внаслідок використання власних мереж просування товарів на зовнішні ринки, включаючи поширення власних ноу-хау, технологій без виходу за межі компанії; «L-переваги», які надає країна-реципієнт (пільгове оподаткування, стабільна правова система, розвинена інфраструктура, тощо) [3; 36]. Володіючи перевагами володіння власністю (O) і інтерналізації (I), ключовим для компанії при прийнятті рішень про здійснення іноземних інвестицій будуть L-переваги, які вона зможе отримати поза країною її базування. Таким чином, в даній моделі визначальним фактором є переваги, які дає ТНК приймаюча сторона.

Звертаючись до теоретичних аспектів у вивченні способів залучення іноземного капіталу, слід зазначити швидко зростаючу роль капіталу знань. Модель капіталу знань розглядається в роботах Дж. Маркусен спільно з аналізом вертикальних і горизонтальних прямих іноземних інвестицій [4]. Відповідно до положень даної моделі:

1. створення капіталу знань може здійснюватися в материнській компанії, при цьому передача знань в іноземні підрозділи не тягне за собою значних витрат;
2. створення капіталу знань вимагає більш кваліфікованої праці, ніж саме виробництво товарів та послуг;
3. капітал знань може одночасно використовуватися в декількох підрозділах компанії (як в країні походження інвестицій, так і в приймаючій країні), що не збільшує вартість товару / послуги.

Для вертикальних іноземних інвестицій, тобто тих, що передбачають географічну фрагментацію виробничого процесу, характерні 1 і 2 положення. Для горизонтальних іноземних інвестицій, що належать до виробництва аналогічних товарів як в країні базування ТНК, так і в її закордонних підрозділах, властиві 1 і 3 характеристики.

Найбільш докладно конкурентні переваги ТНК були розглянуті М. Портером. Портер виявив і класифікував ключові фактори успіху ТНК на світових ринках (Конкурентний ромб): стратегія, структура і суперництво фірм; умови попиту; умови чинників виробництва; родинні та суміжні галузі

[5; 24; 41]. Поєднання цих факторів може гарантувати успіх експансії капіталу. Додатковими факторами є політика держави і випадок.

За М. Портером особливе значення мають переваги ТНК, не пов'язані з її основною діяльністю, які забезпечують підтримуючі та супутні галузі. М. Портер розглядав кластери як «групу географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній (постачальників, провайдерів послуг, фірм суміжних галузей) і асоційованих інститутів (наприклад, університетів, агентств по стандартизації, торгових об'єднань), які діють в певній сфері, та змагаються й співпрацюють один з одним» [6; 19]. Розвиток фірми всередині кластера (взаємопов'язаних виробництв) здатний викликати позитивний мультиплікативний ефект від інвестицій.

Наявність конкурентоспроможних на світовому ринку технологій у ТНК стає важливим фактором, що впливає на експорт інвестицій. У своїх роботах М. Портер неодноразово підкреслює значущість країни базування (країни походження) ТНК, що здійснює експорт інвестицій. З його точки зору, високий рівень економічного розвитку країни стимулює розвиток конкурентоспроможності компанії. Сильна конкуренція в країні базування, робота з постачальниками і споживачами світового рівня дає компанії можливість знайти конкурентні переваги, які будуть використані і на зовнішніх ринках [5].

Економічний розвиток країни базування ТНК (наприклад, перехід від індустріальної економіки до інноваційної) створює сприятливі умови для нарощування інтелектуального капіталу компаній. Формування високо конкурентного ринку, вдосконалення інфраструктури, стимулювання розвитку наукової діяльності в країні змушує компанії постійно шукати більш ефективні способи розвитку і ведення бізнесу, що також позитивно впливає на рівень їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

З метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики здійснюється державне регулювання інвестиційної діяльності. Мета державного регулювання – вирівнювати циклічні тенденції економіки, гальмуючи надлишкову інвестиційну активність у періоди піднесення та

штучно стимулюючи інвестиції перед спадами виробництва. Загальну схему державного регулювання умов інвестиційної діяльності показано на рисунку 1.1.

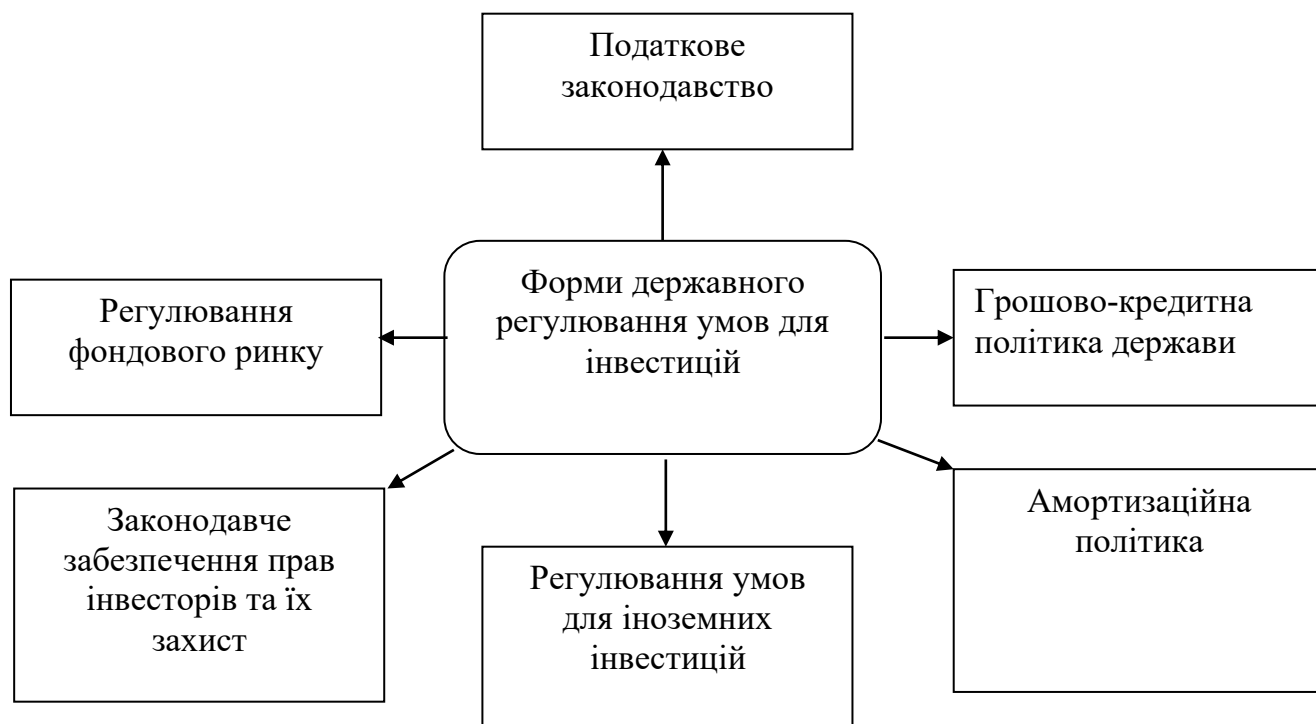

Рисунок 1.1 – Важелі державного регулювання інвестиційної діяльності

Таким чином, державне регулювання інвестиційної діяльності охоплює регулювання умов останньої, а також пряме управління державними інвестиціями, що здійснюються за допомогою системи податків з диференціацією об'єктів і суб'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг.

Як зазначалося вище, інвестиції є найважливішою складовою процесу відтворення капіталу, тому без налагодженого механізму інвестиційної діяльності неможливо нормальне функціонування економіки держави. Одну з найважливіших ролей в інвестиційному механізмі грають іноземні капіталовкладення, тому що виконують функцію каталізатора економічного росту. Її зміст у тому, що для внутрішніх інвестицій у будь-який, навіть найбільш високорозвиненій країні є своя «стеля», яку вона не може перебороти в рамках досягнутого рівня економічного й науково-технічного потенціалів. Іноземні інвестиції звичайно залучають із розрахунком не просто додати

зовнішні ресурси до внутрішніх, з тими ж технічними й технологічними характеристиками, а для того, щоб підвищити техніко-технологічні, управлінські й інші параметри національного виробництва.

Роль цієї функції виявляється особливо важливою для країн, що випробували будь-які серйозні економічні або суспільні потрясіння, що стоять перед проблемою якісної структурної перебудови національної економіки, що вирішують завдання подолання значного відставання в техніко-технологічному відношенні від передових держав миру.

Стосуючись мотиваційних аспектів іноземного інвестування варто виділити причини, що підштовхують іноземного інвестора до експорту свого капіталу. Такими причинами є: політика уряду приймаючої країни стосовно іноземних інвестицій; природно-географічні умови приймаючої країни; прагнення одержати більше високу норму прибутку завдяки використанню різниці в національних рівнях витрат виробництва; розподіл і перерозподіл виробництва товарів між закордонними філіями, залежно від господарської кон'юнктури окремих країн, переорієнтування виробництва й збуту товарів із країни в країну за ступенем їхнього загального освоєння, щоб як можна довше зберегти «молодість» продукту; підведення фінансової бази під різноманітні схеми міжнародної спеціалізації й кооперації, що забезпечують комплексне рішення завдань по розміщенню й взаємодоповненню галузей; доступ до технічних, технологічних, управлінських нововведень до торгівельних марок і законів; маневрування витратами на науково-дослідні й наукомісткі роботи шляхом розміщення їх у самих передових центрах і лабораторіях закордоном; економія на транспортних витратах при обході митних бар'єрів; доступ до ринків капіталу багатьох держав, що дозволяє при мінімальних власних витратах здійснювати капіталовкладення за кордоном; стабільність прибутку за рахунок гри на різниці у господарській кон'юктурі окремих галузей і країн, у науково-технічній політиці урядів, торгово-політичних режимах, у валютному й податковому законодавстві, тощо [8, 42].

Крім вищезгаданої функції каталізатора економічного росту іноземне інвестування виконує ще ряд найважливіших функцій, які представлені на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Функції іноземного інвестування

Імпортування капіталу хоча й виконує найважливіші економічні й соціальні функції, але також має й ряд недоліків. Як наслідок, проблематика іноземного інвестування викликає множинні дискусії, у результаті яких з'являються діаметрально протилежні точки зору на суть і значення іноземних інвестицій, їхню роль в економіці держави й у процесах міжнародної інтеграції.

Основні переваги та недоліки іноземного інвестування представлені на рис. 1.3.

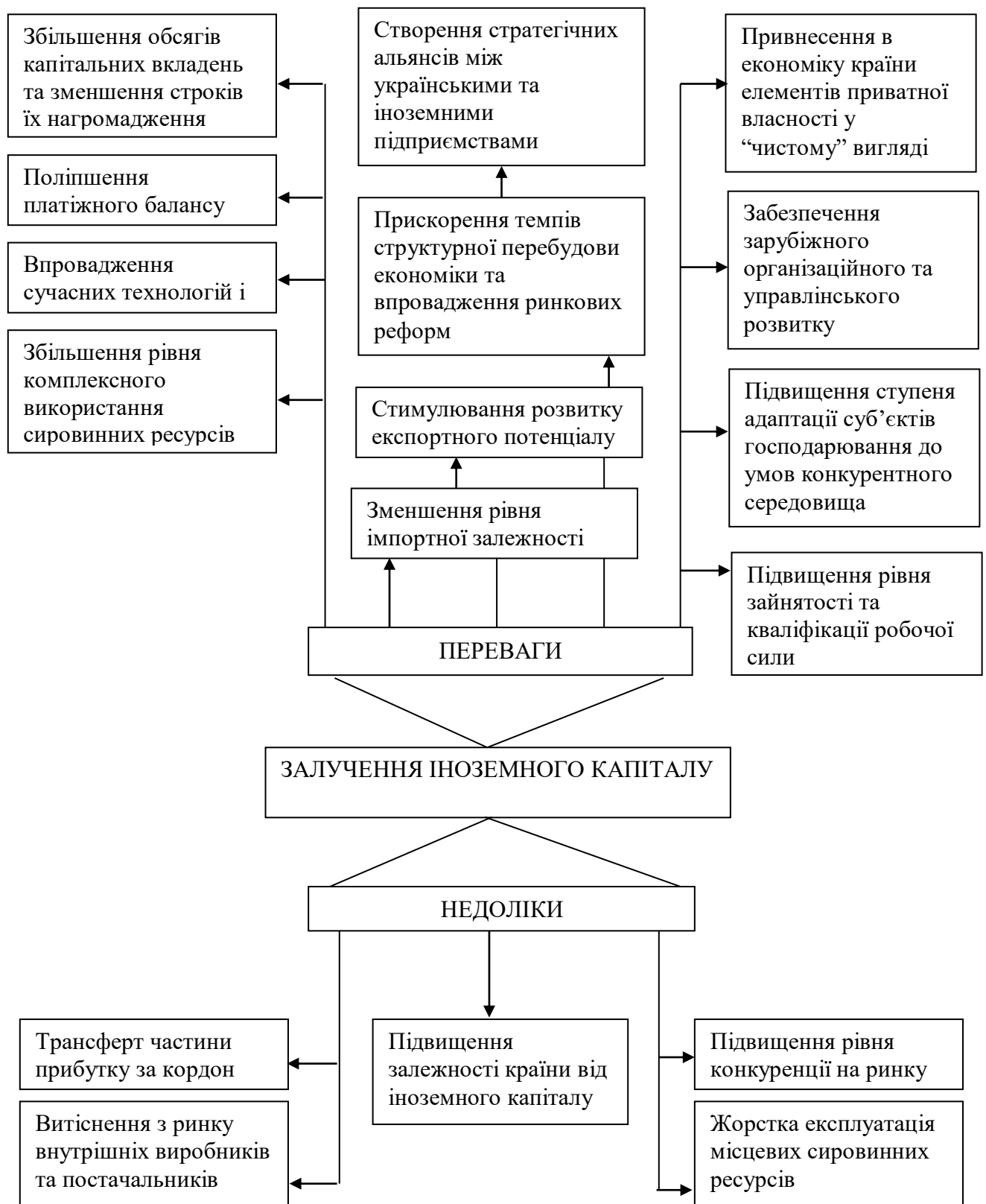

Рисунок 1.3 – Переваги та недоліки іноземного інвестування

Таким чином, залучення іноземних інвестицій є дієвим важелем підвищення загального техніко-економічного рівня держави. Але водночас, потрібно дуже уважно підходити до проблеми іноземного інвестування з позиції трактування іноземних капіталовкладень як засобу розширення глобалізації, що пояснюється як інструмент перерозподілу світового багатства на користь високорозвинених країн шляхом виснаження трудових, природних й інтелектуальних ресурсів іншого світу. Для того, щоб не втратити економічну незалежність і не ставити під загрозу економічну безпеку країни потрібно розробляти й удосконалювати інвестиційне законодавство, на державному рівні регулювати й координувати дії інвесторів, складати урядові інвестиційні програми, тощо.

1.2 Фактори формування рівня інвестиційної привабливості регіону

Досягти впевненого регіонального зростання зараз можливо в тому випадку, коли при формах взаємодії, що постійно ускладнюються, трьох рівнів економіки (держави, мікрорівня і мезорівня) поступальний і взаємозалежний розвиток усіх регіональних потенціалів формує позитивний сукупний еклектичний ефект. Важливим при цьому є не тільки поєднання потенціалів, але також їх узгоджена взаємодія та зв'язок.

Ядром структури сукупного кумулятивного ефекту є синергетичний ефект, що становить основу сучасної синергетичної економіки. Високий рівень одержуваного сукупного еклектичного ефекту в регіоні визначає його інвестиційну привабливість і, як наслідок, формує рівень регіонального інвестиційного потенціалу. Проаналізуємо кілька підходів до коректного трактування дефініції «інвестиційний клімат» з точки зору ряду характеристик регіону.

Підхід перший передбачає визначення інвестиційного клімату через таку характеристику регіону, як інвестиційна привабливість. Даний підхід розглядає клімат регіону у вигляді розширеного спільного комплексу всебічних

передумов, що характеризують рівень привабливості для потенційних інвесторів можливості інвестування в певні складові регіональної інфраструктури. Інвестиційна привабливість регіону – це інтегральний показник характеристик регіону, які дозволяють потенційному інвестору оцінити, наскільки той чи інший об'єкт інвестицій (регіон, територія) привабливіше інших для вкладення коштів [10; 17].

Привабливість інвестування проявляється у взаємозв'язку двох показників: інвестиційного потенціалу регіону та ризиків, які можуть понести інвестори (рис. 1.4).

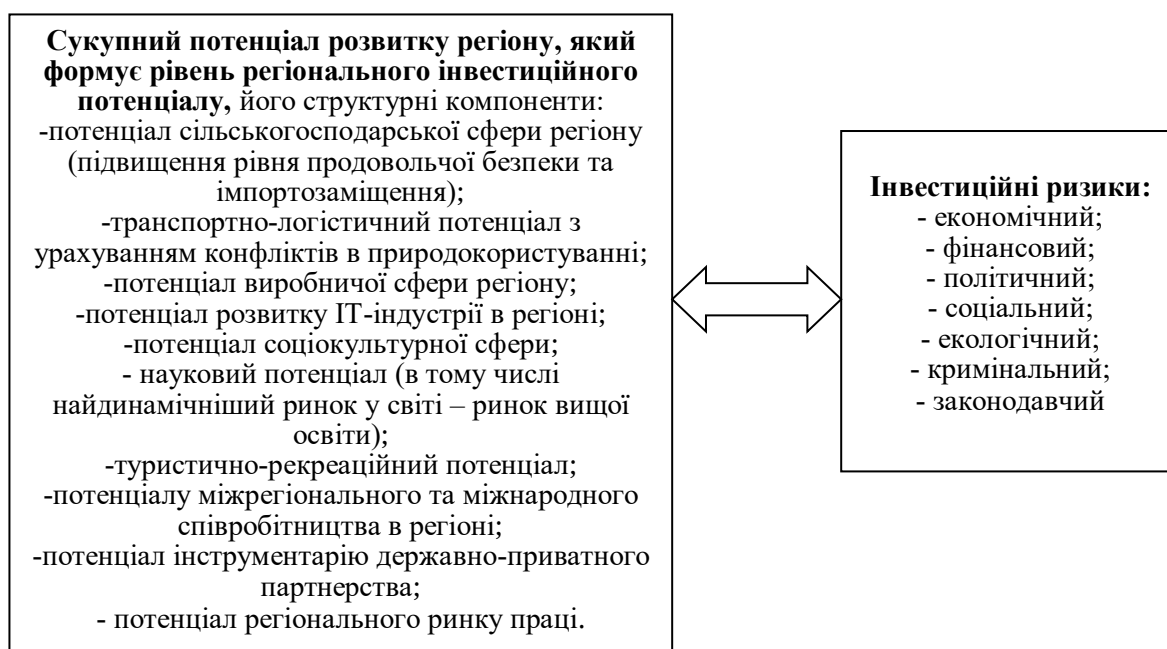

Рисунок 1.4 – Взаємозв'язок інвестиційного потенціалу регіону та інвестиційних ризиків, що визначають інвестиційну привабливість регіону

Таким чином, що при даному підході досліджуване поняття прирівнюється до привабливості для потенційних інвесторів регіональних проектів.

Основою для залучення інвесторів в регіон є діяльність органів державного і муніципального управління, які формулюють стратегію розвитку регіону з урахуванням загального тренду глобалізації економіки, що

супроводжується різким зростанням конкуренції між суб'єктами діяльності, в тому числі за рахунок доступності до інвестиційних ресурсів.

Інвестиційний клімат регіону формує комплекс умов для вкладення коштів інвесторами в майбутні або вже реалізовані регіональні проекти. Такими умовами є тенденції, які визначаються потенційними характеристиками інвестування, обмеження і можливості, які впливають на рівень інвестиційної привабливості бізнес-клімату в регіоні [11; 22].

При другому підході інвестиційний клімат визначається через характеристику регіону – інституціоналізм. Зі зміною підходу до вивчення питання змінюються і терміни. Тому інвестиційний клімат при даному підході розкривається з позиції політико-соціальної організації суспільства.

Підхід «інституціоналізм» спрямований на дослідження змін різних соціальних інститутів. Такими соціальними інститутами можуть бути сім'я, різні громадські об'єднання, а також регіон і держава. У цій теорії інвестиційний клімат постає перед нами як фундамент раціонального вибудовування вищеназваних взаємин та інститутів в регіоні, які видозмінюються під безпосереднім впливом навколишнього середовища [7].

Формування цього середовища обумовлено впливом на нього економічних, юридичних, політичних та інших факторів. Вони визначають ризикованість інвестицій, а також особливості та умови середовища, в яких відбуватиметься інвестиційна діяльність. Саме ці відносини відіграють ключову роль у розвитку та оновленні всього нашого суспільства і його складових в союзі з ефективною інвестиційною підтримкою. Даний підхід має підстави для застосування при зіставленні всіх факторів, що визначають якісні показники інвестиційного клімату в регіоні.

При третьому підході інвестиційний клімат визначається через таку характеристику регіону, як взаємозв'язок привабливості й активності. Якщо мова йде про інвестиційний клімат, то треба розуміти, що це складна система з декількох складових. Вона містить особливу структурну складову –

інвестиційну активність, яка своєю чергою залежить від інвестиційної привабливості досліджуваного суб'єкта.

Остання ж визначається інвестиційним кліматом і залежить від нього. Зазначений підхід розкриває розуміння інвестиційного клімату як взаємозалежності двох характеристик (інвестиційної привабливості і показника інвестиційної активності інвесторів, що вкладають ресурси в інфраструктурні та соціальні проекти регіону), що стоять на одному ієрархічному ступені за значущістю та є структурними елементами такого економічного поняття, як інвестиційний клімат.

При цьому підході змінюються взаємозв'язки: тут саме інвестиційний клімат постає в ролі основного чинника, який безпосередньо впливає на кількість і якість майбутніх інвестицій: якщо рівень інвестиційної привабливості у регіону високий, то інвестори вкладають в інфраструктурні регіональні проекти, при цьому показник інвестиційної активності регіону зростає і регіональна інфраструктура переходить на новий щабель розвитку. Все це свідчить про те, що інвестиційний клімат став більш привабливим, і отже, інвестиції в регіон стануть надходити в великих обсягах [12; 34; 47].

При вирішенні завдань, пов'язаних із забезпеченням привабливого інвестиційного клімату, необхідно дотримуватися кількох основних позицій.

По-перше, збереження і захист приватної власності, яка дісталася власникам в період приватизації. З метою відновлення соціальної справедливості на власників ефективно функціонуючих підприємств можливе накладення приватизаційного спеціального «податку на приватизоване майно», збір якого буде поступово нівелювати суспільну напругу, пов'язану зі стійкою думкою про незаконність угод щодо переходу державних підприємств в приватні руки. Крім того, даний податок дозволить поліпшити інвестиційний клімат регіонів, оскільки довіра інвесторів до приватних підприємств буде зростати та сформує додатковий потік податкових надходжень до бюджету.

По-друге, погано організована амортизаційна політика щодо основного капіталу та фіскальна податкова політика негативно впливають на

інвестиційний потік грошових коштів в інфраструктурні регіональні проекти. Попри це, якщо зазначені інструменти максимально адаптувати під українські умови, то вони зможуть справити позитивний вплив на різні параметри інвестиційного клімату і навіть активізувати інвестиційну діяльність усередині країни [13].

По-третє, адміністративні бар'єри перешкоджають розвитку підприємницької діяльності в регіонах і великих міських агломераціях; процес нейтралізації цих бар'єрів може розгорнутися в цілу реформу адміністративного характеру в рамках країни. При цьому необхідна розробка максимально прозорих і надійних умов, при яких буде здійснюватися залучення іноземного інвестиційного капіталу при режимі, котрий сприяє імпорту інвестицій і супутніх продуктів.

У процесі формування необхідного рівня привабливості клімату інвестиційного ринку в регіоні можна виділити ряд факторів, які чинять на нього безпосередній вплив, класифікувати які можна за такими ознаками:

- за часом впливу: умовно-постійні (незмінні); ті, що помірно змінюються; та фактори, що швидко розвиваються;
- за сферою спрямованості впливу: фактори ризику, активності і перспективності розвитку.

Якщо провести систематизацію факторів, то доцільно їх згрупувати в три основні групи по векторах впливу на різні сфери в регіонах України. Це угруповання ґрунтується на дослідженнях статистичних даних, зібраних в різні проміжки часу [8; 43].

I. Фактори, які впливають на загальний рівень розвитку потенціалу інвестиційної діяльності в регіоні. Оцінка рівня потенціалу розвитку інвестиційної діяльності містить аналіз макроекономічних регіональних індикаторів. Співвідношення цих показників характеризує інвестиційний клімат з точки зору інвестиційної привабливості.

1. Ресурсна база та оптимальне розташування суб'єкта країни визначається як природно-географічний потенціал. Інтегральний показник

ресурсно-сировинного потенціалу – це = сукупність різних економічних і географічних показників, таких як: водні, земельні, лісові ресурси, тощо. Цей інтегральний показник означає важливу для інвестування середню забезпеченість сировинними ресурсами в регіоні.

2. Трудовий потенціал визначається кількістю та якістю трудових ресурсів в регіоні. При цьому в Україні спостерігається нестача висококваліфікованих фахівців за низкою напрямків.

3. Виробничий потенціал визначається рівнем розвитку виробництва в окремому регіоні, співвідношенням експорту та імпорту, рівнем інтегрованості у світове господарство, рівнем спеціалізації та використання наявних потужностей регіону.

4. Інноваційний потенціал виражається в рівні використання новітніх технологій, отриманих в результаті дифузії інновацій та проведення внутрішньорегіональних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Причому враховується кількість завершених інноваційних проектів, результати яких вже приносять компаніям прибуток.

5. Інституційний потенціал вимірюється ступенем розвиненості окремих інститутів в економіці регіону. Серед них виділяють законодавчі акти, які сприяють захисту прав підприємців в регіоні і надають особливі переваги при здійсненні торгівлі на території регіону.

6. Інфраструктурний потенціал – це ті переваги, які регіон має в географічному положенні в порівнянні з іншими учасниками ринку. Є одним з визначальних чинників у прийнятті рішення про можливість інвестування коштів в даний регіон.

7. При визначенні фінансового потенціалу регіону інвестором проводиться аналіз всіх економічних показників найбільших компаній, розташованих на території потенційного суб'єкта для інвестування; порівнюється їх рівень прибутку і збитків.

8. Платоспроможність жителів регіону визначається кількістю грошових коштів, які вони готові витратити на покупки в цей момент. Основним

елементом, що впливає на платоспроможність конкретної людини, є рівень її заробітної плати та наявність інших фінансових надходжень (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Фактори, що впливають на платоспроможність населення в регіоні

II. Фактори, які визначають рівень ризиків, пов'язаних з некомерційним інвестуванням.

1. Ризики, пов'язані з законодавством. Виникають в результаті того, що положення деяких регіональних нормативних актів, що впливають на формування інвестиційного потенціалу в регіоні, можуть значно відрізнятися від чинних нормативних актів. Основним вирішенням даної проблеми є повний аналіз регіональних актів на відповідність їх змісту державним положенням.

2. Ризики, пов'язані з політичними змінами в регіонах. Наприклад, наразі губернатори областей призначаються безпосередньо президентом країни.

3. Ризики, що виникають в результаті зміни соціальної сфери, також докладно аналізуються інвесторами. Особлива увага приділяється показниками тривалості життя, народжуваності та смертності, задоволеності умовами роботи, вивчення звичок, які формують образ життя жителів регіону, аналізу їх поточних і майбутніх витрат.

4. Ризики, пов'язані з економічною ситуацією, відбиваються в зниженні загальних економічних показників регіону. Інвестор аналізує загальні економічні тренди регіону: інфляцію, рівень податків і зборів, можливості зниження оподаткування або отримання додаткових пільг.

5. Проблеми, які можуть виникнути в результаті зміни екологічної ситуації при запуску великих виробничих підприємств, також враховуються інвестором. Основним завданням в цьому випадку є збір і аналіз даних про поточну екологічну ситуацію регіону та вивчення наслідків для природи (в тому числі й сусідніх регіонів) введення в експлуатацію великих підприємств.

6. Кримінальний ризик визначається рівнем економічної безпеки в регіоні та сукупною кількістю злочинів по відношенню до загальної кількості населення [14; 42].

III. Активність інвесторів

Основою для залучення інвесторів в регіон є діяльність органів державного і муніципального управління. Якщо органи державної влади чітко формулюють стратегію регіону, визначають і підтримують основні галузі, то інвестори охоче вкладають кошти в розвиток даних територій.

При формуванні регіональної політики формування і розвитку позитивного інвестиційного клімату та розв'язання проблем, з цим пов'язаних, необхідно враховувати, що загальний тренд глобалізації економіки впливає на інвестиційне середовище, забезпечуючи різке зростання конкуренції між суб'єктами багато в чому за рахунок доступності до інвестиційних ресурсів, в тому числі зовнішніх.

РОЗДІЛ 2 ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ

2.1 Аналіз обсягів іноземних капіталовкладень в економіку України

Недостатність власних економічних ресурсів потребує від України пошуку додаткових джерел фінансування трансформаційних процесів. Суттєвим фактором відродження вітчизняного виробничого потенціалу є залучення іноземного капіталу. Сьогодні суб'єкти господарювання і державний бюджет не в змозі повною мірою проінвестувати внутрішні потреби національної економіки. Залучення вітчизняного банківського капіталу до інвестування суб'єктів господарювання є недостатнім, що зумовлено слабкістю самої банківської системи та незадовільним фінансовим станом підприємств, які потребують інвестицій, не кажучи вже про їхню неспроможність повернути взяті кредити у визначені строки. Структурна перебудова на шляху до ринкової трансформації економіки України може бути прискорена в разі ефективного залучення іноземних інвестицій.

В Україні іноземний капітал особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її зі сформованого кризового стану, зняти наростаючу соціальну напруженість у суспільстві. Це, насамперед виробництво продуктів харчування, товарів широкого вжитку й послуг, ліків й іншої життєво важливої продукції. І справа тут не тільки в тому, щоб забезпечити населення необхідними товарами й послугами, але й у тому, щоб здійснити їхнє імпортозаміщення, визволивши валютні ресурси, що витрачають у цей час на імпорт товарів народного споживання або сировини для їхнього виробництва.

Причини кризового стану української економіки обумовлені постійним зменшенням приростів розміру капітальних вкладень у національну економіку та зниженням якості їхнього використання в умовах екстенсивного типу економічного розвитку, які призвели до того, що почали стійко падати темпи

середньорічних приростів валового національного продукту. В остаточному підсумку, це закономірно привело до глибокого фізичного й морального старіння виробничого потенціалу країни, інтенсивному збільшенню незавершеного будівництва й багато іншим негативним економічним і соціальним наслідкам, що настільки важко проявляються зараз.

Україна має один з найнижчих серед країн Центральної та Східної Європи показників залучення іноземних інвестицій (рис. 2.1).

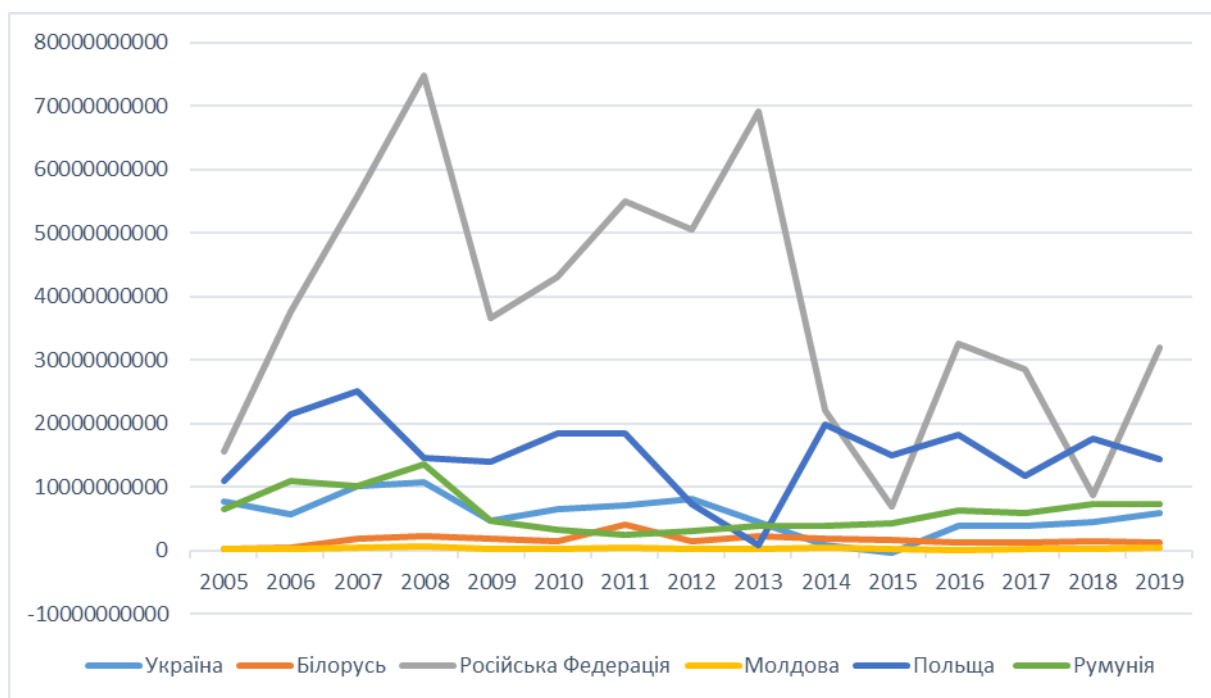

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку деяких країн за 2005-2019 рр., поточні дол. США

За даними World Data Bank, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну на 1 січня 2020 року досяг 5833 млн. дол. США, тобто 140,6 дол. США на одного мешканця країни. Проте зазначені обсяги істотно відстають від наявних серед розвинених країн та країн-сусідів України. Так, наприклад, в обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку Польщі на 1 січня 2020 року склав 14399 млн. дол., що в розрахунку на одного мешканця дорівнює 378,9 дол.; а в Російській Федерації загальний обсяг прямих

іноземних інвестицій у 2019 році – майже 32 млрд. дол., а в розрахунку на одного мешканця – 222 дол. США.

Згідно з оцінкою спеціалістів, підприємницький ризик інвестицій в Україну становить 80%. Саме він зумовлює незначний потік прямих інвестицій. За даними розрахунками World Data Bank, у загальному світовому потоці прямих інвестицій на українську економіку припадає лише 0,35%.

Проаналізуємо детальніше країни, що є найбільшими інвесторами в економіку України за даними Національного банку України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Прямі іноземні інвестиції з окремих країн світу в економіці України за 2017-2020 рр.

Країна	Роки							
	2017		2018		2019		2020	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%
Кіпр	8785,5	28,1	8932,7	28,3	9544,5	29,0	10368,9	29,0
Нідерланди	6028,4	19,3	6395,0	20,2	7118,7	21,6	8301,4	23,2
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	1947,0	6,2	1944,4	6,2	2131,2	6,5	2060,6	5,8
Британські Віргінські Острови	1682,3	5,4	1358,4	4,3	1040,2	3,2	1062,1	3,0
Німеччина	1564,2	5,0	1682,9	5,3	1701,4	5,2	1843,1	5,1
Швейцарія	1436,9	4,6	1515,9	4,8	1552,1	4,7	1714,5	4,8
Австрія	1099,9	3,5	1038,8	3,3	1150,0	3,5	1249,4	3,5
Франція	615,6	2,0	723,4	2,3	744,4	2,3	845,5	2,4

Таким чином, за даними Національного банку України найбільші обсяги інвестицій вкладені нерезидентами з: Кіпру – 10368,9 млн. дол. (29,0 % до загального обсягу), Нідерландів – 8301,4 млн. дол. (23,2%), Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії – 2060,6 млн. дол. (5,8 %), Німеччини – 1843,1 млн. дол. (5,1%), Британських Віргінських островів – 1062,1 млн. дол. (3,0%), Швейцарії – 1714,5 млн. дол. (4,8%), Австрії –

1249,4 млн. дол. (3,5%), Франції – 845,5 млн.дол. (2,4%). На ці країни у 2020 році припадало 76,8% загального обсягу прямих іноземних інвестицій, вкладених у економіку України. Такі країни як Кіпр, Віргінські острови є найбільшими у світі офшорними зонами із сприятливими умовами для перекачування капіталу. Багато вітчизняних підприємців віддають перевагу перерахуванню капіталу на рахунки власних іноземних компаній в офшорних зонах. При потребі в інвестиціях використовуються кошти з рахунків цих замаскованих під іноземного інвестора компаній.

Нижче приведені порівняльні дані про обсяги іноземних інвестицій та внутрішнього інвестування в економіку України за період 2016-2020 років.

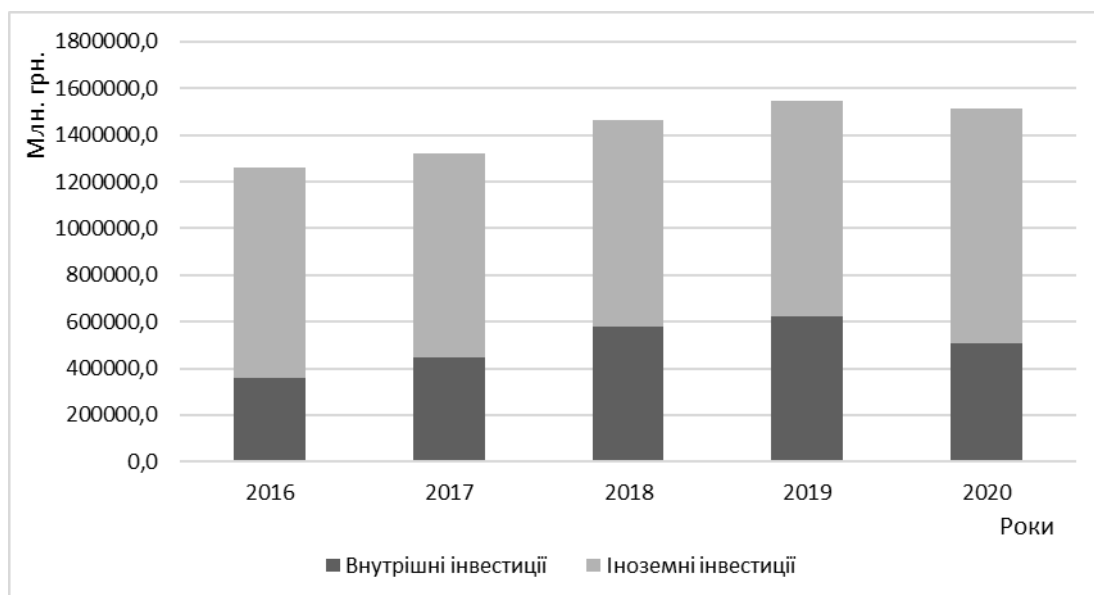

Рисунок 2.2 – Обсяг іноземних інвестицій в економіку України у порівнянні з обсягом внутрішніх інвестицій за 2016-2020 рр.

Треба зазначити, що хоча частка іноземних інвестицій в економіку України у порівнянні з внутрішніми є дуже високою – від 60% до 70% в загальному обсязі інвестицій, то це говорить не про активність іноземних інвесторів, а про небажання або неспроможність внутрішніх інвесторів вкладати кошти у вітчизняну економіку. Україна потребує іноземних інвестицій майже вдесятеро більше, ніж є сьогодні, а саме, за оцінкою

українських аналітиків, ця сума складає приблизно 40 млрд. дол.

Відкритість економіки та створення однакових конкурентних умов із вітчизняними інвесторами стимулюють приплив іноземного капіталу. Рівень привабливості економіки України для іноземних інвесторів на сьогодні дуже низький і для різних секторів економіки суттєво різняться. Дані про структуру іноземних інвестицій наведені на рисунку 2.3.

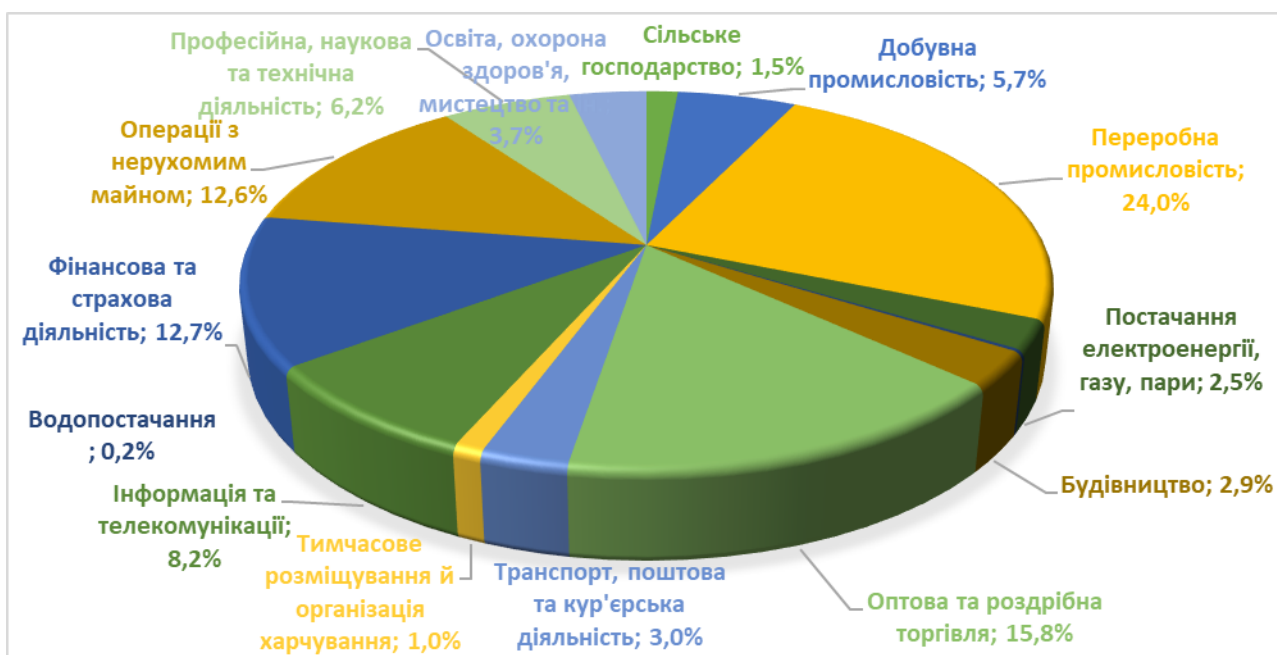

Рисунок 2.3 – Структура іноземних інвестицій за видами економічної діяльності у 2020 році

Якщо розглядати іноземні капіталовкладення за секторами економіки, то інвестиційно найпривабливішими в Україні є такі галузі економіки (станом на початок 2020 р.): переробна промисловість – 8609,3 млн. дол. (24% від загального обсягу іноземних інвестицій); оптова та роздрібна торгівля – 5662,5 млн. дол. (15,8%); фінансова та страхова діяльність – 331,7 млн. дол. (12%); фінансова діяльність – 4557,6 млн. дол. (12,7%); операції з нерухомим майном – 4495,7 млн. дол. (12,7%); інформація та телекомунікації – 2939,6 млн. дол. (8,2%); професійна, наукова та технічна діяльність – 2223,0 млн. дол. (6,2%); добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 2031,1 млн. дол.

(5,7%). Іноземні інвестиції в інші види економічної діяльності України займають менше 5% у загальному обсязі іноземного інвестування.

Слід зауважити, що приток прямих іноземних інвестицій в економіку регіону здійснюється за допомогою інвестування в довгострокові проекти транснаціональних корпорацій (ТНК) в країні-реципієнті, які беруть на себе певні ризики. Багато ТНК в силу своєї фінансової могутності мають доступ до дешевих ресурсів з власних внутрішніх джерел компанії, внутрішньокорпоративних позик та фінансових ресурсів на міжнародних ринках капіталів, недоступних фірмам приймаючої країни.

Численними дослідженнями, відбитими в економічній літературі, доведено, що вигоди та переваги від прямих іноземних інвестицій (ПІІ) для приймаючої країни можуть бути значними. Так, приплив ПІІ має прямий вплив на національну економіку в цілому і ілюструє:

- зростання інвестицій і підвищення інвестиційної активності в національній економіці, оскільки ПІІ розглядаються як важливе джерело капіталу в приймаючій країні;
- через мультиплікатор зростання інвестицій, що провокує зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), економічне зростання;
- приплив технологій і інновацій як в виробничі процеси, так і в готовий продукт, передачу ноу-хау, передового управлінського досвіду, більш досконалої організаційної практики, підвищення загальних стандартів;
- збільшення експорту за рахунок зростання суспільного виробництва висококонкурентних товарів та стимулювання міжнародної торгівлі;
- поліпшення платіжного балансу країни;
- стимулювання конкуренції на внутрішньому ринку, що сприяє зростанню продуктивності ресурсів, зниження цін, більш ефективному розподілу та використанню ресурсів;
- збільшення податкових надходжень до бюджету за рахунок діяльності спільних підприємств та діяльності ТНК в приймаючій країні;

- збільшення зайнятості, скорочення безробіття, створення нових робочих місць на спільних з іноземним капіталом підприємствах;
- збільшення сукупного попиту;
- мультиплікативний ефект, який сприяє розвитку споріднених та суміжних галузей національного виробництва;
- підвищення ефективності виробництва та розширення ринків збуту завдяки інноваціям, поліпшенню організації й управління виробництвом та збутом, поглибленим маркетинговим дослідженням, впровадженню схем промислової логістики, тощо.

Крім прямих економічних вигод ІІІ мають непрямий позитивний вплив на національну економіку країни-реципієнта:

- підвищення її іміджу і посилення конкурентних позицій у світовій економіці за рахунок формування прямих, стабільних та довгострокових зв'язків між країнами, просування продукції національного виробництва на світові ринки;
- збереження і поліпшення стану навколишнього середовища шляхом організації в країні нових виробництв з більш досконаліми, екологічно чистими технологіями;
- стимулювання розвитку національних підприємств, підвищення якості продукції, що випускається ними, за рахунок копіювання та подальшого удосконалення технологій;
- поліпшення соціального становища громадян в приймаючій країні за рахунок забезпечення соціально відповідальної корпоративної політики;
- формування інтелектуального капіталу за рахунок навчання, передачі знань та різних навичок місцевому персоналу, підвищення його кваліфікації;
- підвищення рівня життя громадян в країні-реципієнті за рахунок виплати більш високої заробітної плати співробітникам спільних і / або дочірніх підприємств ТНК;
- забезпечення вторинної зайнятості, коли робочі місця створюються у

місцевих постачальників, дистриб'юторів, субпідрядників, котрі взаємодіють із ТНК в приймаючій країні та постачають їм запасні частини, комплектуючі, напівфабрикати, тощо;

- зниження витрат виробництва за рахунок застосування більш досконалих технологій і високої конкуренції на внутрішньому ринку.

ІІІ, сприяючи модернізації промисловості, сфери послуг і сільського господарства, дозволяють знизити залежність країни від експорту сировини та імпорту високотехнологічних продуктів, збільшити в ньому частку продукції з високою доданою вартістю. Це не тільки підвищує доходи країни-реципієнта від зовнішньоекономічної діяльності, а й забезпечує її економічну безпеку, послаблює її залежність від коливань світових цін на енергоносії, сприяє економічному зростанню, надаючи їй необхідну стійкість.

Іноземний капітал здатний насичувати приймаючу економіку гостродефіцитною продукцією, що не випускалася раніше, призначеною для модернізації її виробничої бази, формувати сучасну модель споживання, заохочувати конкуренцію, причому цивілізовані її форми і методи, привносити та вдосконалювати ринкові методи господарювання в країнах з економікою перехідного періоду.

Таким чином, те, що відбувається посилення інтеграційних процесів в умовах глобалізації робить іноземні інвестиції важливим джерелом поповнення інвестиційних ресурсів практично будь-якої національної економіки. Створення і ефективне функціонування механізму залучення іноземного капіталу може бути використане в Україні задля фінансового забезпечення структурної трансформації економіки та, насамперед, її промислового комплексу. Тільки системний підхід до проблем іноземного інвестування, розуміння та аналіз його як допоміжного щодо вітчизняного інвестиційного процесу дасть змогу раціоналізувати соціально-економічні трансформаційні перетворення в Україні.

2.2 Характеристика Донецького регіону в аспекті іноземного інвестування

За даними Державного комітету статистики України станом на початок 2020 року іноземні інвестиції вкладено в 7680 підприємств України. Розподіл іноземного капіталу за регіонами України є також нерівномірним, що зумовлено їх різною інвестиційною привабливістю (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Розподіл іноземних інвестицій за регіонами України

Регіон	Роки							
	2017		2018		2019		2020	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%
Вінницька	180,0	0,6	198,9	0,6	222,5	0,7	236,7	0,7
Волинська	246,1	0,8	251,3	0,8	256,7	0,8	306,6	0,9
Дніпропетровська	3491,1	11,2	3688,2	11,7	3535,5	10,7	3797,6	10,6
Донецька	1249,6	4,0	1116,4	3,5	1289,3	3,9	1399,8	3,9
Житомирська	216,3	0,7	226,8	0,7	234,2	0,7	246,3	0,7
Закарпатська	317,0	1,0	325,1	1,0	343,3	1,0	360,9	1,0
Запорізька	863,4	2,8	910,5	2,9	900,8	2,7	912,9	2,5
Івано-Франківська	826,6	2,6	904,7	2,9	894,6	2,7	724,0	2,0
Київська	1516,8	4,9	1588,7	5,0	1598,0	4,9	1645,3	4,6
Кіровоградська	58,9	0,2	70,1	0,2	69,3	0,2	74,7	0,2
Луганська	436,4	1,4	438,0	1,4	437,2	1,3	447,2	1,2
Львівська	833,5	2,7	930,0	2,9	947,8	2,9	1116,3	3,1
Миколаївська	213,5	0,7	206,1	0,7	220,6	0,7	305,4	0,9
Одеська	1228,8	3,9	1202,6	3,8	1251,7	3,8	1279,3	3,6
Полтавська	1003,0	3,2	1008,8	3,2	1025,9	3,1	1166,0	3,3
Рівненська	159,5	0,5	134,2	0,4	130,4	0,4	134,6	0,4
Сумська	190,0	0,6	181,5	0,6	184,5	0,6	198,0	0,6
Тернопільська	48,2	0,2	45,0	0,1	100,6	0,3	49,5	0,1
Харківська	642,5	2,1	638,3	2,0	652,5	2,0	762,5	2,1
Херсонська	201,3	0,6	218,5	0,7	204,8	0,6	245,4	0,7
Хмельницька	158,2	0,5	170,8	0,5	200,5	0,6	203,0	0,6
Черкаська	334,4	1,1	335,7	1,1	329,8	1,0	357,2	1,0
Чернівецька	57,1	0,2	42,6	0,1	45,6	0,1	53,0	0,1
Чернігівська	241,3	0,8	429,6	1,4	435,7	1,3	442,9	1,2
м. Київ	16516,8	52,9	16343,9	51,7	17393,1	52,9	19344,3	54,0
Усього	31230,3	100,0	31606,4	100,0	32905,1	100,0	35809,6	100,0

Таким чином, більша половина іноземних інвестицій спрямовується до м. Києва – 19344,3 млн. дол. (54,0%). Друге місце за обсягом іноземного інвестування займає Дніпропетровська області, на частку якої протягом досліджуваного періоду припадало близько 11-12% загального обсягу іноземних інвестицій. Частки інших областей в загальному обсязі іноземного інвестування не перевищували 5%, в тому числі Донецька область у 2020 році отримала інвестицій на суму – 1399,8 млн. дол., що у відносному вираженні становило 3,9%.

Проаналізуємо детальніше розподіл інвестицій в Донецькому регіоні (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Розподіл капітальних інвестицій в Донецькій області за видами активів у 2017-2020 рр.

Показник	Роки							
	2017		2018		2019		2020	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Інвестиції в матеріальні активи, в т.ч.	16152,1	93,5	24479,9	90,7	27796,9	90,9	24414,7	91,8
- будівлі житлові	274,8	1,6	352,3	1,3	277,8	0,9	204,8	0,8
- будівлі нежитлові	1490,2	8,6	1865,4	6,9	2392,8	7,8	3075,1	11,6
- інженерні споруди	3845	22,3	6290,2	23,3	7219,2	23,6	10083,5	37,9
- машини, обладнання та інвентар	6928,1	40,1	12160,8	45,1	15720,6	51,4	8639,7	32,5
- транспортні засоби	2924,7	16,9	3106,8	11,5	1344,9	4,4	1561,6	5,9
- земля	72	0,4	7,9	0,0	14,5	0,0	28	0,1
- довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	108,1	0,6	156,3	0,6	184	0,6	212,8	0,8
- інші матеріальні активи	509,2	2,9	540,2	2,0	643,1	2,1	609,2	2,3
Інвестиції в нематеріальні активи	1116,7	6,5	2499,5	9,3	2797,8	9,1	2183,1	8,2
Усього	17268,8	100	26979,4	100	30594,7	100	26597,8	100

За даними, що наведені в таблиці 2.3, можна стверджувати, що протягом 2017-2019 рр. загальний обсяг капітальних інвестицій в Донецькій області мав тенденцію до зростання, проте у 2020 році відбулося скорочення обсягів інвестування. Слід зазначити, що інвестиції в матеріальні активи протягом досліджуваного періоду становили 90-94% від загального обсягу капіталовкладень. Основними видами активів, у які вкладались кошти, були інженерні споруди та машини, обладнання, інвентар, на частку яких припадало близько 70% загального обсягу капітальних інвестицій.

Виконаємо аналіз джерел фінансування інвестиційної діяльності в Донецькій області за 2019-2020 рр. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Джерела фінансування інвестицій в Донецькій області у 2019-2020 рр.

Джерело	Роки				Відхилення	
	2019		2020		абсолютне,	відносне,
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн.грн.	%
Кошти державного бюджету	1977	3,0	1797	2,7	-180	-9,1
Кошти місцевих бюджетів	3301,2	5,0	2788,4	4,2	-512,8	-15,5
Власні кошти підприємств та організацій	24869	37,3	21678	32,9	-3191	-12,8
Кредити банків та інші позики	339	0,5	253	0,4	-86	-25,4
Кошти інвесторів-нерезидентів	36100,4	54,1	39194,4	59,6	3094	8,6
Кошти населення на будівництво житла	67,6	0,1	53,5	0,1	-14,1	-20,9
Інші джерела фінансування	32,1	0,05	27,9	0,04	-4,2	-13,1
Усього	66686,3	100,0	65792,2	100,0	-894,1	-1,3

Таким чином за даними, що наведені в табл. 2.4, можна зробити висновок, що обсяги фінансування практично з усіх джерел скоротилися протягом 2019-2020 рр. В першу чергу зниження обсягів фінансування з різних джерел обумовлено пандемією коронавірусної інфекції, яка призвела до спаду економіки у 2020 році. Єдиним джерелом фінансування інвестицій, обсяг якого збільшився у аналізованому періоді, стали кошти інвесторів-нерезидентів, які збільшилися на 3094 млн. грн., тобто на 8,6%.

Визначимо основні напрямки інвестування в Донецькій області у 2020 році (рис. 2.2).

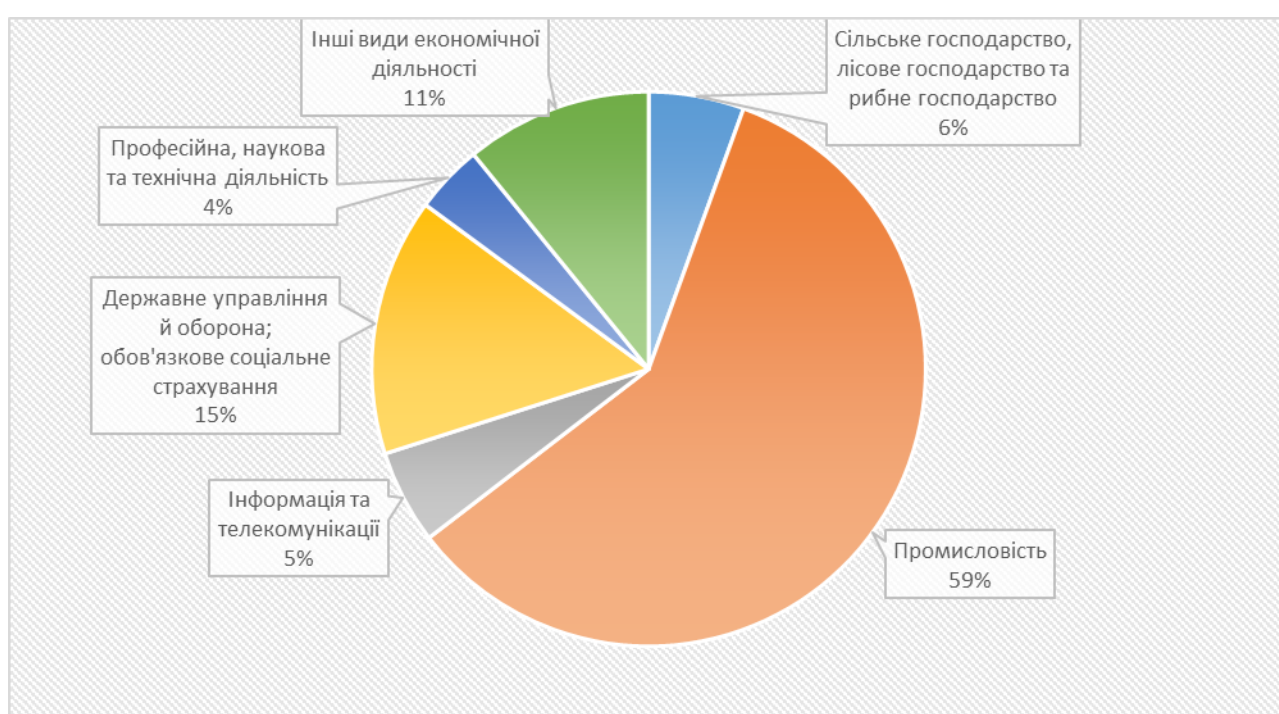

Рисунок 2.2 – Структура інвестицій в Донецькій області за видами економічної діяльності у 2020 році.

Отже, у 2020 році основним напрямком інвестування у Донецькому регіоні стала промисловість, частка якої склала 59,0% (або 15694112 тис. грн.). На другому місці за обсягами інвестування знаходиться державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування – 3998213 тис. грн., частка даного сектору становила – 15,0%. Частка сільського господарства у загальному обсязі інвестицій склала – 6% (або 1480917 тис. грн.); інформації та

телекомунікації – 5% (або 1455560 тис. грн.); професійна, наукова та технічна діяльність – 4% (або 1066148 тис. грн.). Частки інших видів економічної діяльності в загальному обсязі інвестицій Донецької області у 2020 році займали менше 3%.

Залучення інвестицій вимагає забезпечення наступних умов: грамотно складені цільові бізнес-плани; наявність репутації об'єктів інвестування; прозора звітність інвесторів; стабільна і відкрита економічна політика місцевих органів влади. Більш того, існує ряд факторів, що впливають на залучення інвестицій регіонами. По-перше, процес інвестування залежить від очікуваної суми доходу капіталовкладень. По-друге, вкладник завжди розглядає наявні альтернативні можливості вкладення та вибирає найбільш вигідні об'єкти регіонів. По-третє, інвестиції залежать від податкового клімату держави. Високе податкове навантаження відлякує інвесторів. По-четверте, на інвестиції впливають темпи інфляції та економічна нестабільність.

Серйозною проблемою економіки регіонів є залучення іноземних інвестицій, які могли б принести новітні технології, сучасні методи та підходи управління, а також сприяти розвитку вітчизняного виробника. Рівень інвестиційної привабливості є головним показником інвестиційної діяльності, ефективного соціально-економічного розвитку економіки як держави в цілому, так і регіонів зокрема. Райони з значним обсягом залучених інвестицій мають великі можливості в соціально-економічному розвитку. Збільшення суб'єктів зміцнює податковий потенціал, скорочується рівень безробіття поліпшується добробут населення в цілому.

Головне завдання регіонів полягає в створенні необхідних умов для інвестування, що впливають на перевагу потенційного інвестора у виборі того чи іншого об'єкта інвестування. Недоцільно підтримувати та фінансувати збиткові і малорентабельні проекти, умови яких мають високі ризики та значні терміни окупності.

Вивчення теоретичного матеріалу дозволяють зробити висновок про те, що інвестиційна політика регіонів нестабільна. Інвестиційні вкладення є одним з головних факторів, що сприяють оздоровленню економіки регіонів, а також

підйому їх виробництва. Існуючі проблеми активізації інвестиційної діяльності регіонів можуть бути успішно вирішені за умови розробки ефективної інвестиційної політики, а також, за умови здійснення адекватних заходів та дій в досліджуваній області.

Підвищення інвестиційної привабливості на основі інноваційних методів, в першу чергу, передбачається за допомогою внесення поправок до чинного законодавства, розробки системи пільг, надання державних гарантій і прозорості політики органів місцевого самоврядування. Важливою є участь держави у фінансуванні інвестиційних проектів, що в свою чергу передбачає застосування різних механізмів економічного регулювання. Потрібне створення такого податкового клімату, який забезпечив би максимальне залучення інвестицій в економіку регіону.

РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ

3.1 Державні заходи щодо активізації іноземного інвестування

В умовах, коли Україна потребує значних фінансових впливань для активізації трансформаційних процесів та структурної перебудови економіки, не можна сподіватися тільки на внутрішні резерви. У вітчизняних інвесторів, за хронічної нестачі обігових коштів, не має можливостей для необхідного забезпечення інвестиційних потреб країни. Суттєвим фактором відродження української економіки може стати залучення іноземних інвестицій, тому що вони забезпечують доступ до нових технологій і методів управління, прискорюють науково-технічний розвиток, приводять до створення нових інвестиційних інститутів, забезпечують створення нових робочих місць, а також сприяють підтримці й активізації внутрішнього інвестування. Більшість інвесторів приваблює великий внутрішній ринок України з майже 40 млн. споживачів, а не дешевизна робочої сили, яку можна використовувати. Хоча заробітна плата в Україні є меншою, ніж в інших країнах Східної Європи, відповідно набагато нижчою є продуктивність праці, гнучкість капіталу, рівень підготовки менеджерів підприємств, розвиненість ринкової інфраструктури. Тому багато інвесторів дотримуються точки зору, відповідно до якої найвигоднішим в Україні є створення нового підприємства.

Слід зазначити, що чинна система функціонування іноземного капіталу в Україні є недосконалою і має ряд недоліків. Однією з найголовніших причин небажання вкладати кошти в українську економіку є те, що у порівнянні з науково й технічно розвинутими секторами економік передових країн більшість вітчизняних галузей є значною мірою технологічно відсталими. Також перед Україною стоять такі проблеми в сфері залучення іноземних інвестицій, як: відсутність відповідного інвестиційного клімату; нестабільність політичної ситуації; низький рівень ділової та професійної кваліфікації

підприємців; руйнівна податкова система; відсутність дієвої системи страхування інвестицій; надвисокий рівень інфляції; бюрократичні завади; легітимна невизначеність процесу приватизації; низька дієздатність банківської кредитної системи; нерозвиненість фондового ринку й іпотечних відносин, лізингу й інших інститутів фінансування; значні обсяги тіньового бізнесу як основного джерела нелегального нагромадження і вивозу капіталу; корупція. Ці та інші фактори обумовлюють недостатню активність іноземних інвесторів. Рішення перерахованих вище проблем нерозривно пов'язані з активізацією іноземних капіталовкладень в країні.

Результати наукових досліджень і оцінки експертів свідчать, що іноземні інвестиції сьогодні істотно не впливають на стан української економіки і впливають лише невеликою частиною тих засобів, що дійсно вимагаються в Україні для рішення пріоритетних задач. У світовому потоці іноземних капіталовкладень на українську економіку приходить близько 1%. Незначний потік іноземних інвестицій можна пояснити ще тим, що серед європейських постсоціалістичних країн Україна сприймається як країна з найбільшим ризиком. По оцінці європейського центра досліджень підприємницький ризик інвестицій в Україну склав 80%. У той же час, певні міжнародні рейтингові агентства відзначають, що міжнародні інвестиційні ринки зацікавлені в розвитку відносин з Україною, однак інвестори хочуть одержати недвозначні сигнали про прозорість і прогнозованість, у першу чергу, фінансової системи держави, достовірні дані про економічну ситуацію.

Деякі фахівці вважають, що іноземні інвестиції у країни з високим рівнем політичних, географічних, валютних, фінансових, інвестиційних та інфляційних ризиків повинні мати мінімальну норму прибутку не менше 25%. Згідно із західними оцінками, норма прибутку на капітал, вкладений наприклад у будівництво заводу, у Західній Європі становить 36,8%, строк окупності – 6 років, а в Україні ці показники дорівнюють відповідно 21% і 11 рокам.

Майбутнє розширення співпраці з ЄС означає важливі зміни для України в режимі інвестування. Введення в Україні розвинутих інститутів ринкового регулювання, відповідно до стандартів Євросоюзу, буде впливати на інвестиційний процес між Україною і країнами ЄС. Як показує практика, активізація процесу інтеграції в ЄС дає могутній інвестиційний поштовх для розвитку національних економік країн-учасників. Наприклад, у Польщі після вступу до ЄС обсяг іноземних інвестицій виріс більш ніж у три рази.

Україна потребує розробки ефективних методів активізації іноземного інвестування та залучення іноземних інвесторів. Інвестиційна привабливість держави і регіонів складається з багатьох чинників, тому для активізації іноземних капіталовкладень в українську економіку треба виробити рекомендації по кожному з чинників та активно використовувати їх на практиці.

Активізація іноземного інвестування в Україну, буде відбуватися передусім при відповідному державному регулюванні і стимулюванні. Для визначення державного впливу на залучення іноземного капіталу треба побудувати криву залучення іноземних інвестицій, яка показує залежність між припливом іноземного капіталу та типом його державного регулювання. Крива залучення іноземного капіталу представлена на рисунку 3.1.

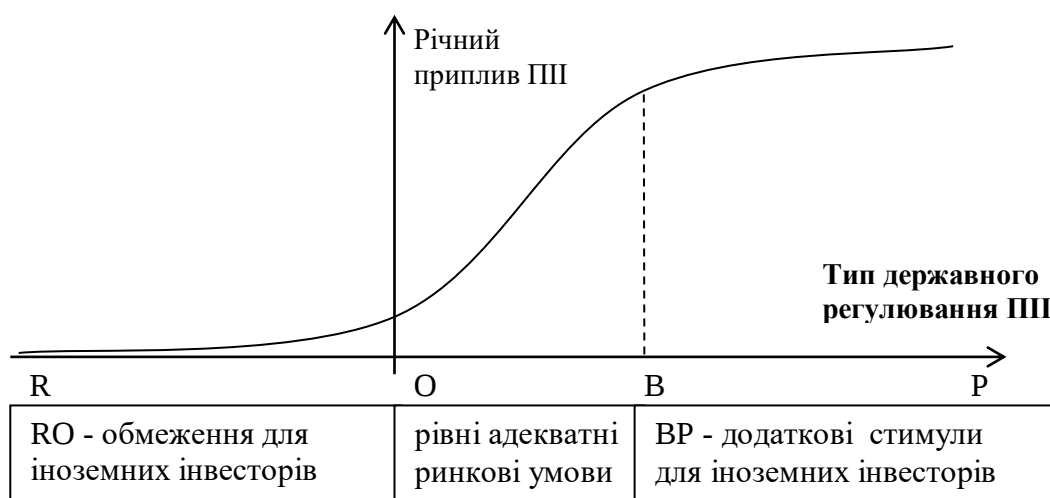

Рисунок 3.1 – Крива залучення іноземного капіталу

При значних обмеженнях для іноземних інвесторів приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) практично відсутній. У міру послаблення обмежень (рух вправо по горизонтальній осі) приплив ПІІ починає повільно зростати. Скасування основних обмежень на ПІІ й зрівняння в правах вітчизняних та закордонних інвесторів при загальному несприятливому інвестиційному кліматі (т.О) ще не забезпечує значного припливу інвестицій. Щойно держава створює оптимальні бізнесові умови на рівні світових стандартів, обсяги ПІІ починають суттєво зростати (відрізок ОВ). Якщо вживаються додаткові заходи щодо стимулювання ПІІ, то приплив інвестицій продовжує зростати (відрізок ВР), однак нижчими темпами.

У держави є різні важелі для того, щоб сприяти залученню іноземних інвестицій. Однак, потенційних інвесторів відлякує недосконалість українського законодавства щодо процесу іноземного інвестування. Вся законодавча база України відзначається нестабільністю, ненадійністю та відсутністю комплексності, а також суперечністю законів. Нестабільність зумовлює неможливість спрогнозувати виробничо-господарську та фінансову діяльність об'єктів інвестування. Законодавча база процесу іноземного інвестування повинна охоплювати всі сторони багатогранної інвестиційної діяльності. В українському законодавстві повинні бути визначені такі аспекти іноземного інвестування, як: процеси іноземного кредитування; створення кредитних співтовариств, концесій; механізми державного страхування іноземних інвестицій та створення страхових фондів; чітка регламентація пільгових режимів інвестування; порядок переказу прибутків, одержаних унаслідок здійснення іноземних інвестицій та інші. Частково вирішити питання, пов'язані з удосконаленням нормативної бази в області іноземного інвестування, допомогло б створення Центру моніторингу інвестиційного клімату. Ця структура відстежувала б результати введення дії того чи іншого правового акту в розрізі галузей і регіонів і складала визначені прогнози. Необхідно також створити систему, що унеможливить прийняття передчасних чи недосконалих правових розпоряджень у сфері регулювання економіки,

зокрема, іноземного інвестування. Також вкрай необхідно створити систему державних гарантій щодо захисту прав іноземних інвесторів, щоб мінімізувати можливість націоналізації та примусового вилучення інвестицій. Ця система гарантій приведена на рисунку 3.2. Концепція створення стабільної, ефективної та раціональної законодавчої бази забезпечить підвищення інвестиційної діяльності в Україні.

Рисунок 3.2 – Система гарантій щодо захисту прав іноземних інвесторів

Також, велику роль у залученні іноземних інвестицій грає приватизаційний процес українських підприємств. За допомогою конкурсної приватизації підприємств держава може отримувати значні кошти у бюджет, а самі підприємства за допомогою інвестицій можуть підвищувати результати своєї економічної діяльності. З поглибленням процесу приватизації буде зростати і обсяг інвестиційних надходжень у приватизовані підприємства,

передбачених умовами договорів з інвесторами. Для більшої зацікавленості іноземних інвесторів у приватизації українських підприємств необхідно, щоб приватизаційні процеси були більш прозорими та легітимними. Необхідно з, що програма приватизації, як одне з потенційних джерел іноземних інвестицій, поки ще не змогла залучити великі кошти, на які сподівався уряд України.

Ще одним з напрямків активізації інвестиційної діяльності є розвиток ринкової інфраструктури, фондового ринку, ринків лізингу, інжинірингу, консалтингу, сприяння діяльності трастових і холдингових компаній, аудиторських і консалтингових фірм, лізингових компаній з організації лізингу сучасного устаткування та інших об'єктів раціональної інфраструктури. Це дасть змогу сформувати в Україні ринок інвестиційних проєктів. Основними заходами для активізації лізингових відносин в Україні можуть бути удосконалення законодавчої бази в частині лізингу і її взаємоузгодження зі світовою практикою, а також розробка заходів державної підтримки лізингових відносин. Для розвитку портфельного інвестування в Україні доцільним є створення ефективно діючого українського фондового ринку з урахуванням вимог міжнародних стандартів. Наразі він знаходиться на початковій стадії розвитку і досі не став відчутним джерелом залучення іноземних інвестицій у реальний сектор економіки. Для забезпечення достатньої прозорості на фондовому ринку необхідно широке інформування про прибутковість операцій з цінними паперами і ризиках, зв'язаних як з емітентами, так і з роботою посередників на ринку цінних паперів. З метою посилення інвестиційної спрямованості фондового ринку необхідно розширити продаж цінних паперів, зокрема акцій, під інвестиційні зобов'язання і підсилити контроль за їхнім виконанням.

Важливим фактором підвищення інвестиційної активності також є формування інформаційної відкритості і привабливого іміджу регіонів та країни в цілому. На шляху створення позитивного іміджу України багато нестикувань і непорозумінь. Постійно міняється українське законодавство, не

вистачає досвіду в розвитку ринкової інфраструктури, недостатньо висока культура бізнесу і виконавська дисципліна, до того ж за рівнем корумпованості в органах влади міжнародна організація “Transparency International” віднесла Україну до найбільш корумпованих країн світу. Інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності – це найслабша ланка в існуючому механізмі регулювання цього процесу. Водночас у світі відбувається сплеск інформатизації бізнесу. Засоби інформації широко використовуються для освоєння світових досягнень і презентації власних переваг. Швидке поширення локальних і глобальних мереж створює принципово нову якість цифрової економіки. Сьогодні Україна, на жаль, суттєво відстає у розвитку цифровізації бізнесу, що не дає можливості підтримувати імідж за кордоном.

Також невід’ємною частиною процесу активізації іноземного інвестування в Україні повинно стати створення ефективної податкової системи, яка б сприяла притоку іноземних капіталовкладень у вітчизняну економіку. В нашій державі можуть бути створені такі важелі для активізації інвестиційних процесів, як: створення системи митних та податкових пільг, наприклад “податкові канікули”; зниження ставок оподаткування в разі реінвестування отриманого прибутку чи інвестування у визначені регіони та галузі; захист від подвійного оподаткування; звільнення від митних зборів на імпорт новітніх машин та обладнання, технологій, ноу-хау, експорту продукції власного виробництва для покриття валютних затрат або зменшення цих зборів; створення спеціальних економічних зон з розвинутою системою податкових і митних пільг та спрощеним порядком адміністративних процедур та інші. Також, раціональним є створення системи пільгового оподаткування залежно від обсягу та терміну дії іноземної інвестиції, оскільки діюча податкова система враховує це недостатньою мірою. Треба розробити й упровадити систему стимулювання іноземних інвесторів у промисловій сфері залежно від пріоритетності об’єкта інвестування, обсягу інвестиції й терміну її дії.

В Україні мають бути вжиті організаційні заходи в напрямку створення єдиної цілісної системи державного управління інвестиційними процесами, яка включала б відповідні структури для роботи з іноземними інвестиціями, механізми реалізації державної політики залучення капіталу, координації діяльності з міжнародними організаціями, проведення експертиз найважливіших проектів та їх конкурсний відбір. У структурі такої системи доцільно створити інформаційно-аналітичний банк даних з питань іноземного інвестування, який містив би інформацію про підприємства та проекти, що потребують інвестицій, про інвесторів, спонсорів, виконавців проектів і проведення міжнародних тендерів.

Також, можна дати такі рекомендації щодо активізації іноземного інвестування в Україні, як: зменшення тінізації економіки; формування умов для існування платоспроможного внутрішнього попиту; зняття обмежень на частку іноземної власності в українських компаніях; оптимальне співвідношення зовнішнього та внутрішнього капіталу; мінімізація бюрократичних обмежень; контроль галузевого розподілу іноземних інвестицій; створення привабливішого інвестиційного клімату регіонів, що відстають (оскільки залучення іноземних інвестицій по регіонах є нерівномірним); підвищення рівня продуктивності праці, гнучкості капіталу, рівень підготовки менеджерів підприємств, розвиток ринкової інфраструктури та інші.

Всі запропоновані рекомендації щодо активізації іноземного інвестування в Україні на рівні держави представлені у вигляді комплексного механізму на рисунку 3.3.

Рисунок 3.3 – Комплексний механізм залучення іноземних інвестицій

Слід зазначити, що впровадження ефективної системи функціонування іноземного капіталу на рівні держави є недостатнім. Крім загальнодержавних заходів, треба ефективно використовувати важелі активізації іноземних капіталовкладень та підвищення інвестиційної привабливості на рівні регіону, галузі та підприємств. З боку визначення ступеня важливості цих рівнів на оцінку кінцевих результатів активізації залучення іноземних інвестицій вони є певною мірою рівнозначними. Свідченням на користь цього висновку є той факт, що, наприклад, висока інвестиційна привабливість держави, регіону та галузі може бути перекрита незадовільною діяльністю потенційного реципієнта. Водночас, підприємство із задовільними фінансовими показниками не буде вважатися привабливим, якщо воно знаходиться в країні з нестабільною економікою. Лише поєднання високого рівня усіх чотирьох головних напрямків формування інвестиційної привабливості вітчизняної економіки сприяє активізації іноземного інвестування в Україні.

Підсумовуючи усе наведене вище, необхідно зазначити, що проблема активізації іноземного інвестування в Україні може бути вирішена лише у разі ефективного використання важелів залучення іноземного капіталу на рівні держави, регіону, галузі та підприємства. Тільки поєднання зусиль держави, регіонів і окремих підприємств на різних рівнях формування ефективної системи стимулювання та залучення іноземних інвесторів та створення інвестиційно привабливого середовища дозволить українській економіці перебороти низку наявних проблем та здійснити залучення необхідного обсягу коштів для ефективного проведення реформ та здійснення прибуткової діяльності.

3.2 Стратегічні напрямки залучення іноземних інвестицій в розвиток економіки регіону

Управління регіональною стратегією залучення інвестицій здійснюється місцевими органами влади. Відповідно акцент управління ставиться не тільки

на акумулюванні фінансових, матеріальних і нематеріальних активів як особливої форми інвестиційних вкладень, а й на процесі їх розподілу з метою досягнення максимального ефекту, та відповідно підвищення рентабельності вкладень і віддачі від реалізації проекту.

З метою розробки регіональної політики залучення іноземних інвестицій доцільно виокремити три групи галузей, в які:

- закритий доступ іноземного капіталу;
- обмежений доступ іноземного капіталу і можливий тільки після отримання ліцензії;
- припустимим є безперешкодний доступ іноземного капіталу.

Також обмеження припливу іноземних інвестицій в стратегічно важливі галузі або організації, які є природними монополіями, необхідно з метою збереження економічної безпеки країни та регіону.

Наступним етапом розвитку регіональної політики у сфері залучення іноземних інвестицій є визначення граничної частки іноземних капітальних вкладень в економіку регіону протягом відповідного інтервалу часу. Є можливість визначити перспективи й зафіксувати конкретний граничний обсяг іноземних інвестицій в економіку регіону відповідно до розміру внутрішнього регіонального продукту або обсягу валових інвестицій.

До основних напрямів залучення іноземних інвестицій в економіку регіону відносяться:

- реалізація великих інвестиційних проектів;
- розвиток і модернізація традиційної промислової бази;
- організація нових виробництв, що ґрунтуються на нетрадиційних для регіону технологіях, а також які сприяють вирішенню структурних проблем економіки.

Здійснення кожного з напрямків використання іноземних інвестицій потрібно в поділі ступеня державного втручання. Здійснення великих інвестиційних проектів вимагає, як зусиль з боку місцевих органів влади, так і жорсткого державного контролю.

Основні стратегічні фактори активізації залучення іноземних інвестицій в економіку регіону представлені на рис. 3.4.

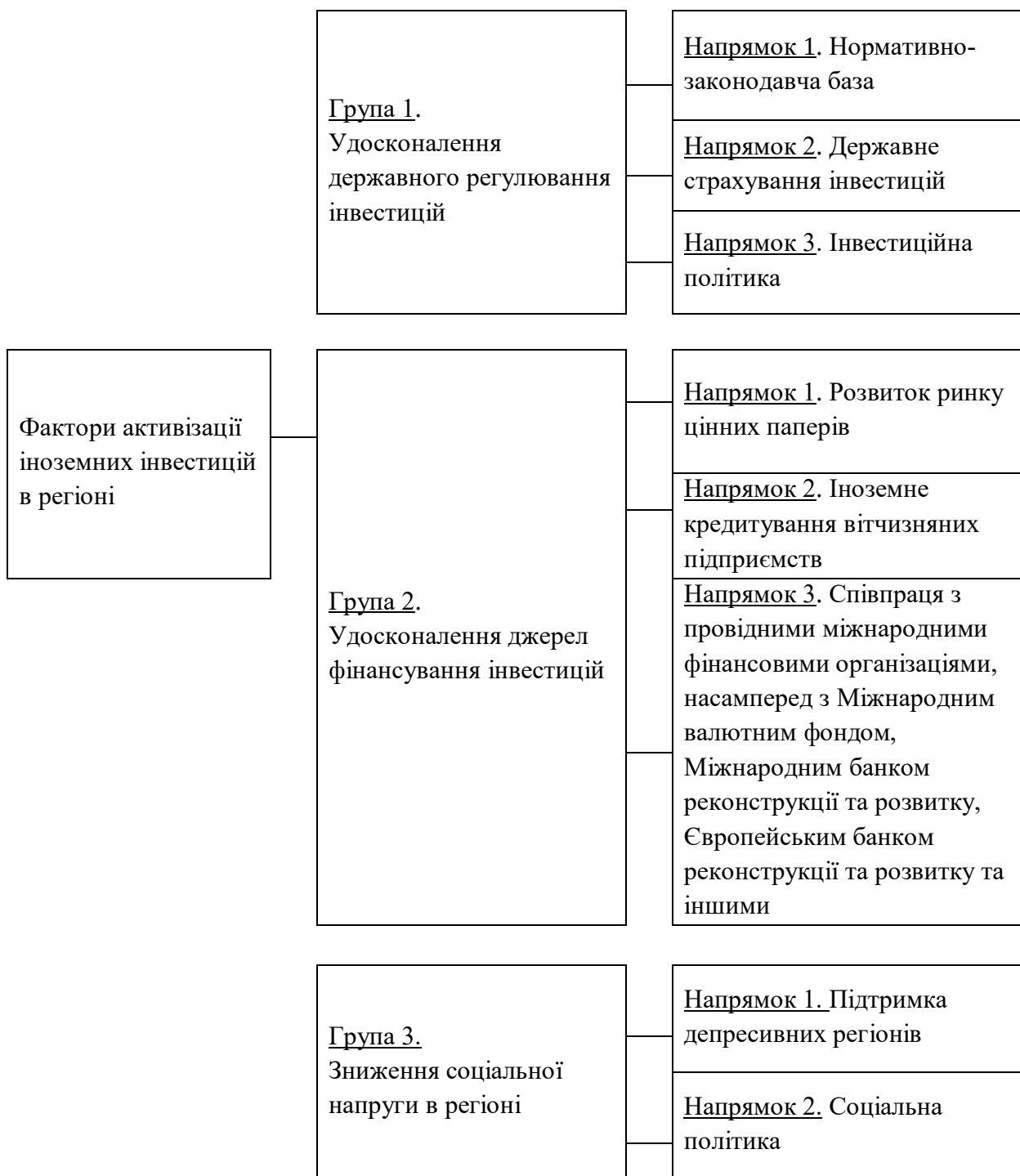

Рисунок 3.4 – Основні стратегічні фактори активізації іноземних інвестицій в економіку регіону

До позитивних наслідків іноземних інвестицій слід віднести приплив досягнень світового науково-технічного прогресу в національну економіку.

Поряд з позитивними наслідками, є і негативні наслідки, до яких відносяться: збільшення структурного безробіття, посилення диспропорції в розвитку видобувного і переробного секторів економіки, погіршення екологічної ситуації, зростання соціальної нерівності.

У міру зміни державної політики та інвестиційного клімату буде змінюватися роль та ефективність механізмів залучення інвестицій, які в майбутньому відіграватимуть ще важливішу роль у розвитку регіонів. Розв'язання проблеми стимулювання інвестицій в економіку багато в чому залежить від становлення ринку цінних паперів, розвиток якого буде здійснюватися в міру подолання інфляційних процесів та стабілізації виробництва.

На інвестиційну активність значною мірою впливає попит на акції приватизованих підприємств. Зростання курсу цих акцій останнім часом характерне для акціонерних товариств-монополістів, що функціонують в таких галузях як енергетика, зв'язок, тощо.

У забезпеченні сприятливого інвестиційного клімату істотне значення має діяльність органів виконавчої влади по залученню вітчизняних та іноземних інвестицій. Органи державної влади формують сприятливий інвестиційний клімат регіонів за допомогою організації виставок та участі у всеукраїнських та міжнародних виставках інвестиційних проектів, здійснення рекламно-інформаційної кампанії в друкованих виданнях.

Слід активніше прагнути до залучення іноземних фінансових ресурсів у формі кредитів, які потребують погашення, але не встановлюють прямої залежності кредитування підприємств від іноземних компаній. Однією з форм іноземних кредитів є цільові банківські вклади для кредитування розвитку вітчизняних підприємств з умовою повернення кредиту шляхом постачання продукції (компенсаційні угоди). Потрібно покращувати способи визначення частки українських інвесторів в статутних капіталах спільних підприємств, розробити методики оцінки будинків, споруд, обладнання, землі, що

вкладаються в якості української частини статутних фондів комерційних організацій з іноземними інвестиціями.

Доцільно також стимулювати угоди, в яких закордонний партнер поставляє машини, устаткування, технології, комплектні заводи в обмін на зустрічні постачання сировини, напівфабрикатів, вироблених на поставленому обладнанні.

Для залучення іноземних інвесторів до діяльності на конкретних територіях слід використовувати механізм створення вільних економічних зон. Поряд зі створенням організаційно-правових умов та державною підтримкою комплексна програма стимулювання вітчизняних та іноземних інвестицій повинна включати заходи щодо зниження витрат інвестора, що не відносяться до прямих витрат на реалізацію конкретних проектів. У зв'язку з цим розвивається інформаційна інфраструктура інвестиційного ринку, здійснюється регулювання тарифів на послуги монополій, забезпечується захист власності й особистості інвестора від кримінальної сфери.

Важливим чинником припливу інвестицій в економіку регіонів є стимулювання повернення українського капіталу, що знаходиться в закордонних банках, і формування умов для запобігання подальшого витоку капіталу з України.

Інтереси інвесторів передбачається враховувати при підготовці законодавчих та нормативних актів, а також відомчих інструкцій щодо ціноутворення в електроенергетиці, зв'язку, залізничному транспорті, тощо. Для дрібних інвесторів найважливіше значення має обмеження плати за оренду виробничих приміщень. Відносно захисту власності інвесторів бажано розробити єдиний порядок визначення розмірів шкоди, завданої, зокрема, витратами і розкраданнями, а також недобросовісною конкуренцією.

Для розвитку економіки України та просування приватних іноземних прямих інвестицій важливе значення має співпраця держави з провідними міжнародними фінансовими організаціями, насамперед з Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку,

Європейським банком реконструкції та розвитку та іншими. За допомогою іноземних інвестицій держава має намір призупинити спад промислового виробництва в країні, що виник в останні роки. Однією з головних причин занепаду промислового виробництва в ряді галузей став великий ступінь зносу основних виробничих фондів, занепад їх продуктивності. Тобто приток іноземних інвестицій дозволить швидкими темпами оновити техніко-технологічну базу вітчизняних підприємств, що сприятиме економічному піднесенню країни.

Отже, поліпшення якості нормативного середовища, усунення перешкод для доступу до факторів виробництва і приведення товарних нормативів у відповідність з міжнародними стандартами є вкрай важливим для залучення і нарощування інвестицій, особливо в бідні регіони та нові сектори економіки. Хоча ще є значний простір для подальших аналітичних досліджень, але вже можна стверджувати, що здатність України глибше інтегруватися в світові ринки буде мати найважливіші наслідки для досягнення цілей розвитку на регіональному та загальнонаціональному рівні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі, виходячи з поставленої мети та задач, проведено теоретичне дослідження та розроблено практичні рекомендації щодо активізації залучення іноземних інвестицій в економіку регіону.

За результатами аналізу сучасних теорій міжнародного руху капіталу сформована теоретична база дослідження, заснована на моделях прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій, що дозволяє проаналізувати іноземні інвестиції в різних регіонах та галузях з точки зору інтересів інвесторів та приймаючої сторони, а саме забезпечення інтенсивного розвитку галузі та збереження національної безпеки.

Виявлено, що основними тенденціями в сфері залучення іноземних інвестицій в світовій економіці на сучасному етапі є: лібералізація інвестиційних політик країн-реципієнтів через збільшення заохочувальних заходів, за винятком галузей, що забезпечують державну безпеку, спрощення та уніфікація процедур інвестування, а також розвиток міжнародного співробітництва через вдосконалення і розширення системи міжнародних інвестиційних угод.

Визначено, що іноземні інвестиції мають як переваги, так і недоліки. Тому, потрібно дуже уважно підходити до проблеми іноземного інвестування з позиції трактування іноземних капіталовкладень як засобу розширення глобалізації, що пояснюється як інструмент перерозподілу світового багатства на користь високорозвинених країн шляхом виснаження трудових, природних й інтелектуальних ресурсів іншого світу. Для того, щоб не втратити економічну незалежність і не ставити під загрозу економічну безпеку країни потрібно розробляти й удосконалювати інвестиційне законодавство, на державному рівні регулювати й координувати дії інвесторів, складати урядові інвестиційні програми, тощо.

У роботі зауважено, що привабливість інвестування проявляється у взаємозв'язку двох показників: інвестиційного потенціалу регіону та ризиків,

які можуть понести інвестори. У зв'язку з цим визначено структурні компоненти сукупного потенціалу розвитку регіону, який формує рівень регіонального інвестиційного потенціалу. Визначено основні фактори, які впливають на загальний рівень розвитку потенціалу інвестиційної діяльності в регіоні (ресурсна база; трудовий, виробничий, інноваційний, інституційний потенціали, тощо) та фактори, які визначають рівень ризиків, пов'язаних з некомерційним інвестуванням (ризики, пов'язані з законодавством; ризики, пов'язані з політичними змінами в регіоні, тощо).

Виконаний аналіз обсягів іноземних капіталовкладень в економіку України засвідчив, що на даному етапі розвитку загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну досяг 5833 млн. дол. США, тобто 140,6 дол. США на одного мешканця країни. Проте зазначені обсяги істотно відстають від наявних серед розвинених країн та країн-сусідів України та не можуть покрити наявні потреби держави у фінансових ресурсах. Водночас, основними країнами-інвесторами є Кіпр та Британські Віргінські острови, які є визнаними офшорними зонами із сприятливими умовами для перекачування капіталу.

Результати дослідження Донецького регіону в аспекті іноземного інвестування дозволяють стверджувати, що наразі регіон є інвестиційно непривабливим, оскільки на його частку припадає лише 4% загального обсягу іноземних інвестицій в економіку України, або 1399,8 млн. дол. Основними напрямками інвестування є промисловість, частка якої у 2020 році складала 59% загального обсягу інвестицій, та оборонна діяльність – з часткою у розмірі 15%.

Зазначено, що проблема активізації іноземного інвестування в Україні може бути вирішена лише у разі ефективного використання важелів залучення іноземного капіталу на рівні держави, регіону, галузі та підприємства. У зв'язку з цим, у роботі запропоновано рекомендації щодо активізації іноземного інвестування в Україні на рівні держави та графічно представлено у вигляді комплексного механізму, який забезпечує поєднання високого рівня

усіх чотирьох головних напрямків формування інвестиційної привабливості вітчизняної економіки.

Розроблено стратегічні напрямки залучення іноземних інвестицій в розвиток економіки регіону, які спрямовано на підвищення загального рівня привабливості потенційних реципієнтів, розширення можливостей регіонів щодо залучення коштів, що досягається за рахунок поліпшення якості нормативного середовища, усунення перешкод для доступу до факторів виробництва і приведення нормативів у відповідність з міжнародними стандартами.

Основні результати дослідження доповідались на Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій 100-річчю ДонНТУ, «Актуальні проблеми сучасної економіки та підприємництва» (м. Покровськ, 2021 р.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Economic Code of Ukraine (2003). Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, № 18, № 19-20, № 21-22, art. 144 (as amended). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Dunning, J.H. (2008). Stephen Hymer's contribution to international business scholarship: an assessment and extension. *Journal of International Business Studies*. № 39. pp. 167–176.
3. Dunning, J.H. (1988). *Explaining international production*. Unwin Hyman, 1988. 378 p.
4. Markusen, J.R. (2002). *Multinational Firms and the Theory of International Trade*. Boulder: MIT Press, 640 p.
5. Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Harvard Business Review. March – April. pp. 73–91.
6. Porter, M. (2000). Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*. Vol. 14. № 1. p. 15.
7. Doroshenko, N.N., Razumovsky, V.M., Ksenofontova, T.Yu. (2019). The role of innovative approaches to the integrated development of regions. *Financial economics*. No. 2. P. 255-259.
8. Ksenofontova, T.Yu. (2019). Restructuring of business structures as a strategic management tool. *Global and Regional Research*. T. 1. No. 3. P. 194-199.
9. Kozak, L.S., Tsvetkov, D.V. (2017). Foreign investment in the economy of Ukraine. *Economics and management of transport*. Vol. 4. P. 109–115.
10. Redzyuk, E.V. (2017). Foreign direct investment: opportunities for productive economic growth in Ukraine. *Finance of Ukraine*. № 3. P. 96-110.
11. Kovalchuk, O.Ya., Strelbitska, N.E., Slobodyan, A.Yu. (2017). Foreign direct investment and its impact on economic development. *Young scientist*. № 5. P. 596-602.
12. Gaidutsky, I.P. (2010). Regulatory reforms and foreign direct investment

in the CIS countries. *Investments: practice and experience*. № 23. P. 4-10.

13. Patika, N.I. (2018). Foreign investment in agriculture of Ukraine: current status and impact on its development. *Investments: practice and experience*. № 5. P. 26-31.

14. Chunitskaya, I.I., Makarenko, O.Ya. (2019). Foreign investment in the economy of Ukraine: current status and ways to improve the investment climate. *Collection of scientific works of the University of the State Fiscal Service of Ukraine*. № 1. P. 246-262.

15. Alekseev, S.V. (2010). Foreign direct investment in the economy of Ukraine in the transition period to the market (1991–2004): historical context. *Intelligentsia and power*. Series: History. Vol. 20. P. 76-87.

16. Babenko, VA (2005). Foreign direct investment as an object of public administration. *Current issues of state and law*. Vol. 25. P. 60-63.

17. Koval, G. (2013). Foreign direct investment in countries with economies in transition (on the example of Poland). *Ukraine and Poland: past, present, prospects*. T. 2. P. 49-53.

18. Dunska, A.R., Boyko, O.V. (2016). Foreign direct investment as a factor in the development of Ukraine's economy. *Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*. № 13. P. 460-466.

19. Boyko, A.O., Bozhenko, V.V. (2018). Mechanism for attracting foreign investment. *Scientific notes of Tavriya National University named after VI Vernadsky. Series: Economics and Management*. T. 29 (68), № 6. P. 15-19.

20. Rehteta, O.M. (2015). Organizational and economic mechanism for attracting foreign investment in the innovative development of the region. *Agrosvit*. № 16. P. 51-57.

21. Ramanova, Y.S., Gerasimchuk, V.G. (2017). A mechanism to increase the efficiency of attracting foreign investment into the economy of Ukraine. *Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*. № 14. P. 417–422.

22. Levitsky, R.Y. (2009). A comprehensive mechanism for attracting foreign

investment. *Theory and practice of public administration*. Vol. 2. P. 329-335.

23. Zavgorodniy, A.V. (2019). Mechanisms for attracting foreign direct investment to enterprises in the region. *Problems of system approach in economy*. Vol. 5 (2). P. 18-23.

24. Moskal, I.I. (2014). Intensification of foreign investment in the context of the implementation of the Economic Reform Program for 2010-2014. *Scientific notes of the university "KROK". Series: Economics*. Vol. 35. P. 100-106.

25. Izmailov, Ya.O. (2016). Activation of investment and innovative development of the economy of Ukraine through the improvement of accounting and analysis of foreign investment. *Problems of the economy*. № 2. P. 26-33.

26. Vakulenko, V.L. (2015). Preferential taxation as a means of intensifying the attraction of foreign investment (foreign experience). *Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic sciences*. Vol. 10 (2). P. 9-12.

27. Levkivsky, O.V. (2016). Foreign direct investment as a source of intensification of innovation in the national economy. *Economic forum*. № 4. P. 31-36.

28. Babi, I.V., Shelest, E.O. (2017). Foreign direct investment as a factor in intensifying the foreign economic activity of industrial enterprises. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*. № 2 (2). P. 163-168.

29. Kuksa, I.M. (2014). State levers of intensification of foreign investment activity in the context of national economic development. *Current economic problems*. № 2. P. 75-78.

30. Denisenko, M.P. (2016). Foreign investment of Ukraine's economy. *Current economic problems*. № 7. P. 70-77.

31. Petrik, O.I. (2018). Foreign investment in Ukraine: the current state and directions of activation. *Bulletin of the University of Banking*. № 2. P. 33-39.

32. Provolotskaya, O.M., Voloshina, S.V., Gura, O.S. (2018). Ukraine's place in world rankings as an indicator of its investment attractiveness. *Problems of the economy*. № 1. P. 108-114.

33. Lee, I., Zakharin, S.V., Volosyuk, M.V. (2018). Intensification and

increase of efficiency of the Sino-Ukrainian investment cooperation in the context of realization of the initiative "One belt - One way". *Business Inform.* № 1. P. 42-47.

34. Sidor, G.V., Davidovskaya, G.I. (2015). Investment attractiveness of regions. *Sustainable economic development.* № 2. P. 184-189.

35. Makarenko, M.V. (2011). Assessment of investment attractiveness of the region. *Humanitarian Bulletin of the Zaporizhia State Engineering Academy.* Vol. 46. P. 182-190.

36. Oklander, T.O., Topor, L.I. (2013). Strategic analysis of identifying reserves to increase the investment attractiveness of the region. *Economy of Crimea.* № 1. P. 181-186.

37. Kolomytseva, O.V., Pepchuk, S.M. (2017). Using active positioning technology to increase the investment attractiveness of the region. *Economics and law.* № 2. P. 85-92.

38. Dmitriev, I.A., Levchenko, Ya.S. (2017). Estimation of investment attractiveness of the enterprise and management of its indicators (on the example of ATP of the Kharkiv region). *Actual problems of economy.* № 5. P. 89-98.

39. Dedilova, T.V., Tokar, I.I., Yaroshova, E.V. (2012). Investment attractiveness of the regions of Ukraine as an external factor of strategic management of enterprise competitiveness. *Business Inform.* № 11. P. 87-89.

40. Pogorelova, T.V., Mykytyshyna, G.Yu. (2014). Analysis of investment attractiveness of the regions of Ukraine using statistical methods. *Bulletin of socio-economic research.* Vol. 2. P. 251-258.

41. Zhuchenko, A.M. (2017). Qualimetric assessment of the investment attractiveness of the region. *Business Inform.* № 2. P. 102–106.

42. Kuksa, V.M. (2015). Status and directions of improving the investment attractiveness of the Cherkasy region. *Financial and credit activities: problems of theory and practice.* Vol. 2. P. 233-240.

43. Sharov, O.M. (2015). The issue of the strategy of attracting foreign direct investment in the context of the interests of economic security of the state. *Strategic priorities.* № 1. P. 41-50.

44. Khamutovskaya, I. (2013). Priorities for attracting foreign direct investment into the economy of Ukraine. *Ukrainian food journal*. Vol. 2, Issue 2. P. 272-278.

45. Aksonova, L.O., Novak, B.S. (2018). Attracting domestic and foreign investments as a strategic priority in ensuring sustainable economic growth of Ukraine's economy. *Economic Bulletin of the Ukrainian State University of Chemical Technology*. № 1. P. 28-32.

46. Chirichenko, Yu.V., Kotko, O.K. (2014). Foreign direct investment by industry. *Economic space*. № 84. P. 46-55.

47. Tubolets, I.I. (2016). Foreign direct investment as a factor in ensuring the development of the economic system. *Economy and state*. № 5. P. 65-66.

48. Tantsoshova, Yu. (2013). Foreign direct investment and its impact on the economic development of Slovakia (in English). *Economic Journal-XXI*. № 3-4 (1). P. 31-34.

49. Khimich, G.O. (2012). Foreign direct investment in the economy: positive and negative consequences. *Formation of market relations in Ukraine*. № 11. P. 91-94.

**ДОДАТОК А. Перелік зауважень щодо оформлення кваліфікаційної
роботи**

Означення документа	Документ	Умовна відмітка	Зміст зауваження